

ИЗБОРНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

На предлог Наставно-научног већа од 23. априла 2012. године, Декан Правног факултета Универзитета у Београду донео је одлуку о расписивању конкурса за избор у звање и заснивање радног односа на радном месту једног редовног професора за научну област **Теорија права и државе** – предмет **Увод у право** на Правном факултету Универзитета у Београду. Тај конкурс је објављен у огласним новинама Националне службе за запошљавање "Послови" бр. 463-464 од 2. маја 2012. године и у "Службеном гласнику РС" бр. 46 од 4. маја 2012. године, као и на интернет страници Факултета и Универзитета у Београду.

Изборно веће Правног факултета Универзитета у Београду, на XVII седници одржаној 23. априла 2012. године, одредило нас је за чланове Комисије којој је поверено да напише и поднесе извештај о пријављеним кандидатима.

Чини нам част што Изборном већу Правног факултета Универзитета у Београду можемо да упутимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Пријаву на конкурс, на основу члана 64. став 10. Закона о високом образовању ("Службени гласник РС" бр. 76/2005, 97/2008, 44/2010) и члана 102. став 1 и 2 Статута Правног факултета Универзитета у Београду, благовремено је поднео један кандидат, др Миодраг А. Јовановић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду. Уз пријаву је приложио биографију и извештај о написаним и објављеним радовима. Комисија се с тим документима брижљиво упознала.

I. Основни биографски подаци

Миодраг А. Јовановић је рођен 21. јула 1971. године у Шапцу, где је завршио основну и средњу, правно-биротехничку школу. Правни факултет Универзитета у Београду је уписао академске 1990/91. године, а завршио новембра 1994. године са просечном оценом 9,79. На Правном факултету ради од 1. јуна 1995. године као асистент-приправник на предмету Увод у право. Пошто је магистрирао новембра 1999. године, одбравивши рад под називом *Антрополошки корени права*, 11. фебруара 2000. године је изабран за асистента на истом предмету. Докторску дисертацију *Колективна права у мултикултурним заједницама* одбранио је с одликом 8. новембра 2002. године, а од 28. марта 2003. године доцент је на предмету Увод у право. Од 14. маја 2008. године је у статусу ванредног професора.

II. Објављени радови до избора у звање ванредног професора

A. Објављене књиге:

1. *Колективна права у мултикултурним заједницама*, Службени гласник, Београд, 2004;
2. *Constitutionalizing Secession in Federalized States: A Procedural Approach*, Eleven, Utrecht, 2007;

3. *Transition and Federalism – East European Record* (стр. 1-167.), Miodrag Jovanović and Slobodan Samardžić (eds.), *Federalism and Decentralisation in Eastern Europe: Between Transition and Secession*, PIFF Etudes et Colloques no. 48, Institut du Fédéralisme, Fribourg/LIT Verlag, Zurich and Vienna, 2007.

Б. Објављени радови (чланци, поглавља, прикази) у домаћим публикацијама:

1. *Цртица о Келзеновом виђењу правде*, Правни живот, број 3-4, 1996, стр. 155-168;
2. *Anthropological Roots of Law and Politics*, М. Damjanović, S. Vračar & Lj. Madžar (eds.), *Democracy to come*, Timit, Belgrade, 1997, стр. 205-220;
3. *Методолошки аспекти тзв. претходног дефинисања права*, у зборнику *Држава и право, политика и наука* (прилози пројекта конституисања Србије као правне државе), књ. 13, изд. Правни факултет, Београд, 1997, стр. 33-39;
4. *Наша правна теорија на истеку другог миленијума – јуснатурализам, правна деонтологија или нешто треће*, у зборнику *Југословенска теорија, филозофија и социологија права у прошлости и данас* (прилози са научног скупа), изд. Југословенско удружење за теорију, филозофију и социологију права и Савет пројекта Конституисање Србије као правне државе, Београд, 1997, стр. 151-172;
5. *Еволуција права, наука и политика – осврт на социологизам у правно-теоријским текстовима Живана Спасојевића*, Правни зборник, бр. 1-2, 1997, стр. 69-86;
6. *Теорија хаоса и правна теорија – моделовање и рачунарска симулација у праву* (приказ књиге Драгана М. Митровића), Правни зборник, бр. 1-2, 1998, стр. 289-292;
7. *Приказ зборника радова О демократији*, Српска политичка мисао, бр. 3-4, 1997, стр. 238-253;
8. *Ханс Келзен поново међу Србима*, Културни додатак Политике, субота, 21. март 1998, стр. 26;
9. *Јавно мњење и владавина права*, Правни живот, број 12, том IV, 1997, стр. 1185-1216;
10. *Еутаназија – правно-филозофски изазов савременој јуриспруденцији*, у зборнику *Теорија, филозофија и социологија права у свету – стање, проблеми, изазови* (прилози са научног скупа), изд. Југословенско удружење за теорију, филозофију и социологију права и Савет пројекта Конституисање Србије као правне државе, Београд, 1998, стр. 235-254;
11. *О неопходности васпитавања за демократију*, у, Божидар Јакшић (ур.), *Интеркултуралност и толеранција*, Република, Београд, 1999, стр. 355-363;
12. *Стеван К. Врачар – Социјална садржина функције државно-правног поретка*, Анали Правног факултета, бр. 1-3, 1998;
13. *Ново читање класика политичке филозофије (осврт на књигу, Thomas Hobbes – Three Discourses: A Critical Modern Edition of Newly Identified Work of the Young Hobbes)*, Нова српска политичка мисао, Vol. VI, no. 3-4, 1999, стр. 330-342;
14. *Приказ књиге – Коста Чавошки (ур.) Уставност и владавина права*, Архив за правне и друштвене науке, бр. 1-2, 2000, стр. 255-259;

15. *О филозофским разматрањима међународноправног признања држава и влада*, Филозофија и друштво, XVII, 2000, стр. 115-133;
16. *Унилатерална сецесија у федералним државама – примена унутрашњег и међународног јавног права у случајевима бивше СФРЈ, Квебека и Чеченије*, у *Остваривање права*, Југословенско удружење за теорију, филозофију и социологију права и Правни факултет, Београд, 2001, стр. 113-161;
17. *О либерализму Гиге Гершића* у Јовица Тркуља, Драгољуб Поповић (ур.), *Либерална мисао у Србији (прилози историји либерализма од краја 18. до краја 20. века)*, Центар за унапређивање правних студија и Friedrich Naumann Stiftung, Београд, 2001, стр. 213-245;
18. *Дебата – правилима уређен облик аргументоване расправе*, у Обрад Станојевић, Сима Аврамовић, *Ars rhetorica – вештина беседништва*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 368-383;
19. *О једној могућој примени принципа правног превладавања прошлости*, Нова српска политичка мисао, Vol. VII, No. 3-4 (2000), стр. 241-251;
20. *Мултикултурализам – “путујућа теорија” на пропутовању кроз Србију*, у Мирјана Тодоровић (ур.), *Култура људских права*, Београдски центар за људска права, 2002, стр. 64-87 (верзија на енглеском језику, стр. 176-199);
21. *О правно-политичкој природи устројства Европске Уније*, Међународна политика, No. 1110, Април-Јун 2003, стр. 36-40;
22. *Конституционализација сецесије у државној заједници Србије и Црне Горе*, у Оливера Вучић, Коста Чавошки (ур.), *Уставне промене*, Правни факултет, Београд, 2003, стр. 191-214;
23. *Европски идентитет као основа “Европског комонвелта” – немогућа мисија?*, у Јовица Тркуља (ур.), *Искушења глобализације - Глобализација, европеизација и национални идентитет*, Скупштина општине Кикинда и Народна библиотека Јован Поповић, Кикинда, 2004, стр. 177-190;
24. *Политичка корупција и приватизација*, Право и привреда, Vol. XLI, број 5-8, 2004, стр. 229-239;
25. *Нестанак бивше Југославије у светлу међународног права (осврт на књигу Peter Radan-a, The Break-up of Yugoslavia and International Law)*, Нова српска политичка мисао, Vol. IX, no. 1-4, 2004, стр. 311-320;
26. *Приказ књиге Roger B. Dworkin, Limits (The Role of the Law in Bioethical Decision Making)*, Анали Правног факултета, бр.1, 2005, стр. 216-222;
27. *О “клаузули о повлачењу” Европског устава*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Књ. 65, бр. 7-8, јул-август 2005, стр. 397-401;
28. *Политичка корупција: појам, узроци и типологија, с посебним освртом на посткомунистичке земље*, у Добривоје Радовановић, Александра Булатовић (ур.), *Корупција*, Центар за менаџмент и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2005, стр. 405-427;
29. *Србија у огледалу: политичка корупција на почетку 21. века*, у Добривоје Радовановић, Александра Булатовић (ур.), *Корупција*, Центар за менаџмент и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2005, стр. 479-500;
30. *Парламентарно представљање мањина и природа посланичког мандата*, у Јовица Тркуља (ур.), *Држава и транзиција*, Скупштина општине Кикинда и Народна библиотека Јован Поповић, Кикинда, 2005, стр. 72-86;

31. *Предговор – Игњатијеф и култура људских права у Србији*, у Мајкл Игњатијеф, *Људска права као политика и идолопоклонство* (превели Миодраг и Вања Јовановић), Сл. гласник, Београд, 2006, стр. 7-13;
32. *Мањинска права и друштвено јединство*, у Вукашин Павловић (ур.), *Политичке институције и демократија*, изд. Факултет политичких наука, Београд, 2006, стр. 135-161;
33. *Демократска консолидација и политичка корупција – случај Србије*, у Горан Илић (ур.), *Корупција – Основни појмови и механизми за борбу*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007, стр. 29-44;
34. *Мањине и уставна дефиниција Србије*, у Војислав Становчић (ур.), *Положај националних мањина у Србији*, САНУ, Београд, 2007, стр. 283-298;
35. *Безбедност и приватност*, Ревизија за безбедност, Vol. 2, Бр. 4, 2008, стр. 5-18;

В. Објављени радови (чланци, поглавља, прикази) у међународним публикацијама:

1. *Between Constitutional Change and Secession – The Case of Serbia and Montenegro*, Journal of East European Law, Vol. 8, No. 1, 2002, pp. 85-102;
2. *Federal Republic of Yugoslavia – Multiethnic Challenges*, Institute for Federalism, Fribourg, Switzerland, 2002, 12 pp;
3. *National Self-determination as a Legitimate Way Towards European Union*, International Journal on Minority and Group Rights, Vol. 9, No. 1, 2002, pp. 71-79;
4. *Territorial Autonomy in Eastern Europe – Legacies of the Past*, Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Special Focus, Issue 4/2002, доступно на http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus4-2002_Jovanovic_Kymlicka.pdf;
5. *On Obstacles to Building a Culture of Human Rights in the South East Europe Region*, Human Rights Tribune, Vol. 9, No. 3, Spring 2003, pp. 11-13;
6. *International and Regional Action with Regard to Conflicts in Multicultural Societies* (with S. Bindebir, M. Handshin and C. E. Rieck), in Ursula Abderhalden and Raoul Blindenbacher (eds.), *Future Challenges for Federalism in a Changing World – Learning from Each Other – The Youth's Perspective*, International Conference on Federalism 2002, St. Gallen, 2003, pp. 180-202;
7. *Serbia and Montenegro: Enhancing Constitutionalism through Constitutional Judiciary?*, in Ralf Alleweldt et. al. (eds.), *Human Rights and the Rule of Law*, Zakamyzca, Krakow, 2004, pp. 63-84;
8. *Recognizing Minority Identities through Collective Rights*, Human Rights Quarterly, Vol. 27, No. 2, May 2005, pp. 625-651;
9. *Serbia: From Ethic Nationhood to Multicultural Citizenship*, in Linas Eriksonas and Leos Müller (eds.), *Statehood Before and Beyond Ethnicity - Minor States in Northern and Eastern Europe, 1600-2000*, Brussels: P.I.E. - Peter Lang Publishers, 2005, 319-339;
10. *Linguistic Legitimacy for a Majority in Multicultural Society: The Case of the Serbian Cyrillic Alphabet*, Indian Journal of Federal Studies, Vol. 7, No. 1, 2006, pp. 1-11.

III. Објављени радови од избора у звање ванредног професора

А. Објављене књиге (самостално):

1. *Collective Rights – A Legal Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

Б. Објављене књиге (коауторски):

1. са Dragica Vujadinović, Rodoljub Etinski, *Democracy and Human Rights in the European Union*, Maribor and Belgrade, 2009. (pp. 23-93, 361-381).

В. Објављене књиге (приређивач):

1. *Колективна права и позитивна дискриминација у уставноправном систему Републике Србије*, Службени гласник и Правни факултет, Београд, 2009;
2. са Kristin Henrard (eds.), *Sovereignty and Diversity*, Eleven, Utrecht, 2008;
3. са Ivana Krstić (eds.), *Human Rights Today – 60 Years of the Universal Declaration*, Eleven, Utrecht, 2010.

Г. Објављени радови (чланци, поглавља, прикази) у домаћим публикацијама:

1. *Постоје ли колективна права? (I део)*, *Анали Правног факултета*, Vol. LVI, Бр. 1, 2008, стр. 89-107;
2. *Постоје ли колективна права? (II део)*, *Анали Правног факултета*, Vol. LVI, Бр. 2, 2008, стр. 25-46;
3. *Устав и сецесионистички сукоб*, Вукашин Павловић (ур.), *Савремена држава*, Београд, 2008, стр.183- 209;
4. *Шта је мерило позитивности права?*, *Правни живот*, Том 6, 2009, стр.301-321;
5. *Друштвени идентитет и правни субјективитет – колективитети као субјекти права?*, *Етноантрополошки проблеми*, Vol. 4, Бр. 3, 2009, стр. 225-239;
6. *Људска права у XXI веку: између кризе и новог почетка*, *Анали Правног факултета*, Vol. LVII, Бр. 4, 2009, стр. 3-13;
7. *Колективна права и позитивна дискриминација – концептуална разјашњења*, у Миодраг Јовановић (ур.), *Колективна права и позитивна дискриминација у уставноправном систему Републике Србије*, Службени гласник и Правни факултет, Београд, 2009, стр. 11-24;
8. *Демократија без државе? Случај Европске уније*, у Милан Подунавац (ур.), *Демократија и држава*, Сл. гласник и ФПН, Београд, 2010, стр. 459-475;
9. *Правна теорија и антропологија – о неким дисциплинарним тачкама додира*, *Антропологија*, Vol. 11, св. 3, 2011, стр. 33-50;
10. *О уставном идентитету – случај Србије*, у Милан Подунавац (ур.), *Устав и демократија у процесу трансформације*, изд. ФПН, Београд, 2011, стр. 9-30.

Д. Објављени радови (чланци, поглавља, прикази) у међународним публикацијама:

1. *Final Status for Kosovo – Should We Really Be Petrified With the ‘Partition Option’*, in Miodrag Jovanović and Kristin Henrard (eds.), *Sovereignty and Diversity*, Eleven, Utrecht, 2008, pp. 157-179;
2. *Consensual Secession of Montenegro – Towards a Good Practice*, in Aleksandar Pavkovic and Peter Radan (eds.), *On the Way to Statehood: Secession and Globalization*, Ashgate, Aldershot, 2008, pp. 133-148;
3. *EU and the Recognition of Kosovo – A Brief Look Through the Legitimacy Lenses*, Annals of the Faculty of Law in Belgrade (International Edition), Vol. 3, 2008, pp. 72-84;
4. *Buchbesprechung* (Susanne Boshammer, *Gruppen, Rechte, Gerechtigkeit – Die moralische Begründung der Rechte von Minderheiten*, Walter de Gruyter, Berlin – New York, 2003), Annals of the Faculty of Law in Belgrade (International Edition), Vol. 3, 2008, pp. 266-269;
5. *How Important is Language Policy as a Conflict-Resolution Tool? The Cases of India and Serbia* (with Anshu Srivastava), in Paul Morton and Rupak Chattopadhyay (eds.), *Policy Issues in Federalism – International Perspectives*, Forum of Federations, Viva Books, New Delhi, 2008, pp. 30-50;
6. *Can Constitution Be of Use in Solving Secessionist Conflicts?*, Journal of International Law and International Relations, Vol. 5, No. 2, 2009, pp. 59-89;
7. *Are There Universal Collective Rights?*, Human Rights Review, Vol. 11, No. 1, 2010, pp. 17-44;
8. *Human Rights in the 21st Century: Between Crisis and a New Beginning* (with Ivana Krstić), in Miodrag Jovanović and Ivana Krstić (eds.), *Human Rights Today – 60 Years of the Universal Declaration*, Eleven, Utrecht, 2010, pp. 3-17;
9. *Democracy without State? The Case of the European Union*, Milan Podunavac (ed.), *State and Democracy*, Službeni glasnik, FPN, Belgrade, 2011, pp. 538-557;
10. *Is Kosovo and Metohija Indeed a ‘Unique Case’?*, in James Summers (ed.), *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2011, pp. 345-374;
11. *To Constitutionalize or Not? Secession as Materiae Constitutionis*, in Aleksandar Pavković and Peter Radan, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Ashgate, Aldershot, 2011, pp. 345-364;
12. *Collective Rights - A Case Study of Interdisciplinary Approach in Jurisprudence*, Archiv für Rechts und Sozialphilosophie, Spezial Beiheft, 2012, pp. 111-127;
13. ‘Constitutionalism and Collective Rights: The Question of Conceptual Compatibility’, in Violeta Beširević (ed.), *Public Law in Serbia – Twenty Years After (European Public Law Series)*, Esperia Publications Ltd, London, May 2012, pp. 167-183.

Б. Прихваћено за објављивање у 2012. години:

- *Косово и Метохија – четири правно-политичка есеја (са уводним словом Томаса Флајнера и Тибора Варација)*, Службени гласник, Београд, децембар 2012;
- with Bojan Spaić (eds.), *Jurisprudence and Political Philosophy in the 21st Century: Reassessing Legacies*, Peter Lang, Frankfurt, July 2012;

- with Đorđe Pavićević (eds.), *Crisis and Quality of Democracy in Eastern Europe*, Eleven Publishing International, Utrecht, August 2012;
- 'Legal Validity and Human Dignity: On Radbruch's Formula', *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie – Beihefte*, October 2012, pp. 176-199;
- 'After the ICJ's Advisory Opinion on Kosovo: The Future of Self-Determination Conflicts', *Annals of the Faculty of Law in Belgrade* (International Edition), 2012;
- 'Нови уставни идентитет Србије', у Танасије Маринковић (ур.), *Устав Републике Србије од 2006 – критички осврт*, Службени гласник и Српско удружење за уставно право, Београд, октобар 2012.

IV. Остало

- уредник издања *Сто шездесет пет година Правног факултета Универзитета у Београду* (Правни факултет, Београд, 2006);
- члан уређивачког одбора који је припремио објављивање *Изабраних списа Миодрага Јовачића* (Службени гласник, Београд, 2006);
- превео књиге: Мајкл Игњатијеф, *Људска права као политика и идолопоклонство*, Службени гласник, Београд, 2006 (са Вањом Јовановић) и *Теорија и пракса отцепљења*, Службени гласник, Београд, 2008. (са Александром Павковићем и Петром Раданом).

V. Стручно усавршавање

- од 15. јула до 15. септембра 2005. године, као гостујући истраживач на Институту за федерализам (Фрибур, Швајцарска), обавио истраживање на тему *The Role of Federalism in Transition Countries of Eastern Europe*;
- од 15. марта до 15. септембра 2007. године и од 10. јула до 25. августа 2010. године боравио као корисник пост-докторске стипендије Хумболт фондације на Правном факултету Универзитета у Хајделбергу и Макс Планк Институту за страно јавно и међународно право, где је обавио истраживање на тему *Legal Theory of Collective Rights*.

VI. Учесће на научним скуповима до избора у звање ванредног професора

Учествовао је на бројним научним скуповима, од којих издвајамо следеће:

1. "Vertrauen in den Rechtsstaat: Rechtstraditionen und Rechtsgarantien in Europa nach 1989", одржаном у октобру 2000. и организованом од стране Гете института и Пакта за стабилност у југоисточној Европи, где је представио рад *Transformation of Political Culture in Serbia (1990-2000)*;
2. "Law and Justice under Fire: The Legal Lessons of the Yugoslav Wars", који је одржан у Дубровнику од 15. до 20. јула 2002, где је представио рад *The "Badinter Commission" Report – Ten Years After*;
3. "Federalism in a Changing World – Learning from Each Other", који је одржан у Санкт Галену (St. Gallen) од 27. до 30. августа 2002, где је са

- још троје колега представио рад *Federalism, Decentralization and Conflict Management in Multicultural Societies: International Community*;
4. “*Workshop on Human Rights and Human Security*”, који је организовао Human Rights Centres Network in the SEE, Свети Стефан, Црна Гора, 26–29. септембар, 2002, где је представио рад *On Obstacles to Building a Culture of Human Rights in the SEE Region*;
 5. “*Europe Beyond the Union*”, организованом на Europa Universität Viadrina, Frankfurt (Oder), 27-30. март 2003, где је представио рад *Serbia and Montenegro: Enhancing Constitutionalism through Constitutional Judiciary?*;
 6. “*Уставне промене*“, организованом на Правном факултету Универзитета у Београду, 22-23. април 2003, на којем је представио рад *Конституционализација сецесије у државној заједници Србије и Црне Горе*;
 7. “*Statehood Beyond Ethnicity: Comparative and Trans-National Perspectives in Europe*”, на Södertörns University College, у Штокхолму, 13-14. јун, 2003, где је представио рад *Serbia: From Ethnic Nationhood to Multicultural Citizenship*;
 8. “*Collective Identity, Sovereignty, and Minority Rights*”, организованом од стране Српског филозофског друштва у сарадњи са Center for Philosophical Education (CPE), Santa Barbara City College, CA, и Conflict Resolution Graduate Program, Portland State University, OR. Конференција је одржана на Универзитету у Београду, 27-29. јун, 2003, а на њој је представио рад *Recognizing Minority Identities through Collective Rights*;
 9. “*Глобализација, европеизација и национални идентитет*“, који је организован у оквиру циклуса конференција Кикиндски дијалози, 2-3. октобра 2003, на којем је представио рад *Европски идентитет као основа “Европског комонвелта” – немогућа мисија?*;
 10. “*Држава и транзиција*“, који је организован у оквиру циклуса конференција Кикиндски дијалози, 23-24. септембра 2004, на којем је представио рад *Парламентарно представљање мањина и природа посланичког мандата*;
 11. “*The Evolving Basis of European Norms of Minority Rights: Rights to Culture, Participation and Autonomy*”, панел, који је организовао Department for Nationalism Studies (Central European University), Будимпешта, 9. фебруара 2005. Као позвани панелист је изложио коментаре на уводно предавање Вила Кимлике. Наслов излагања је био *Rejoinder on Kymlicka’s Cultural Rights and Minority Rights: A European Experiment*;
 12. “*Legal and Political Solution to Disputes over Sovereignty – From Kosovo to Quebec*”, организованом на Правном факултету, Универзитета у Београду, 8-9. јула 2005, где је представио рад *Final Status for Kosovo – Should We Really be Petrified with the “Partition Option”?*;
 13. “*Положај националних мањина у Србији*“, који је у организацији Српске академије наука и уметности одржан од 24-26. новембра 2005. у Београду, на којем је представио рад *Мањине и уставна дефиниција Србије*;
 14. “*Sovereignty, Secession and the Right to Self-Determination: Further challenges to the International Law*“, који је организовао Међународни институт за социологију права, Оñати, Шпанија, 15–16. јуна 2006, на којој је представио рад *Consensual Secession – Beyond Venice Commission’s Opinion on Montenegro’s Referendum*;

15. “Политичке институције и демократија”, одржаном октобра 2006. на Факултету политичких наука у Београду, на којем је представио рад *Мањинска права и друштвено јединство*;
16. VII Congress of the International Association of Constitutional Law, Атина, 11-15. јуна 2007, где је представио рад *Can Constitution Be of Any Use in Solving Secessionist Conflicts?*, доступан на <http://www.enelsyn.gr/papers/w6/Paper%20by%20Prof.%20Miodrag%20Jovanovic.pdf>
17. Joint Annual Meeting of the Law and Society Association (LSA) and the Research Committee on Sociology of Law (RCSL of ISA), Хумболт Универзитет, Берлин, 25-28. јул, 2007, где је представио рад *Are There Universal Minority Rights?*;
18. 23rd IVR Congress *Law and Legal Cultures in the 21st Century: Diversity and Unity*, Краков, 1-6. август, 2007, где је представио рад *Collective Rights - A Case Study of Interdisciplinary Approach in Jurisprudence*;
19. Регионални округли сто (Салцбург, 13-15. октобар 2007) и 4. Међународна конференција о федерализму, (Њу Делхи, 4-7. новембар 2007), где је, у коауторству са Аншу Шривастава (Faculty of Political Sciences, University of New Delhi) представио рад *How Important is Language Policy as a Conflict- Resolution Tool? The Cases of India and Serbia*;
20. “*Kosovo and Metohija as a Global Problem*“, који је од 15-18. новембра 2007. организован на Правном факултету у Београду у организацији Студентског парламента Правног факултета, на којем је изложио рад *Is Kosovo and Metohija Indeed a Unique Case?*, доступан на адреси <http://www.kosovo-law.org/mjovanovic.pdf>

VII. Учешће на научним скуповима од избора у звање ванредног професора

1. Конференција *Interdisziplinarität in den Rechtswissenschaften – Innen- und Außenperspektiven*, која је од 15. до 17. априла 2009. организована на Zentrum für Interdisziplinairtät, Bielefeld, где је изложио рад *Zur konzeptualisierung der Kollektivrechte – philosophische und soziologische Probleme (Conceptualizing Collective Rights – Philosophical and Sociological Issues)*;
2. 24th IVR Congress, који је од 14. до 20. септембра 2009. одржан у Пекингу, представио је рад *Legal Validity and Human Dignity – On the Relevance of Radbruch’s Formula*;
3. Семинар *Authority of Constitution*, који је у организацији Српског удружења за правну и социјалну филозофију одржан на Правном факултету 21. марта 2010, на којем је представио рад *On the Authority of the EU Law*;
4. *Second Central East European Forum of Young Legal, Political and Social Theorists*, одржан на Правном факултету Петер Пазмањи Универзитета у Будимпешти, од 21. до 22. маја 2010, на којем је изложио рад *‘Natural Necessity’, Moral Objectivism, and ‘The Separation Thesis’*;
5. У оквиру пројекта *Constitutional Decentralisation in Europe: Problem or Solution?*, 14. маја 2010. године је на Правном факултету Универзитета у

- Кардифу одржан семинар, на којем је представио рад *Constitutionalism and Collective Rights: The Question of Conceptual Compatibility*;
6. Од 4. до 5. јуна 2010. је у Доналд Гордон Центру, Универзитета Квинс у Кингстону (Онтарио, Канада) одржан семинар на тему *Territorial Rights*, на којем је представио рад *Jura Model: A Just Distribution of Territorial Claims?*;
 7. *Third Central East European Forum of Young Legal, Political and Social Theorists*, одржан на Правном факултету у Београду, од 25. до 26. марта 2011, на којем је одржао уводно излагање;
 8. *Annual Conference of the Association for the Study of Nationalities*, одржана на Колумбија Универзитету, Њујорк, од 14. до 16. априла 2011, на којем је представио рад *After the International Court of Justice's Advisory Opinion on Kosovo: The Future of Self-Determination Conflicts*;
 9. Семинар *The Many Faces of Citizenship*, који је од 1. до 4. јуна 2011. одржан на Охриду, на којем је имао излагање на тему *What It Means to be a Citizen?*;
 10. Конференција *Multi-level Governance in the Wider Europe: Taking 'Governance' Seriously*, која је од 7. до 8. јула 2011. одржана на Правном факултету Универзитета у Кардифу, на којој је представио рад *Minority Territorial Autonomy in Eastern Europe – A Closed Chapter?*;
 11. *XXV IVR Congress*, која је од 15. до 20. августа 2011. одржана на Гете Универзитету у Франкфурту, на којој је изложио рад *Do Theories of Law and State Need Anthropology?*;
 12. Конференција *Implementation of the Right of Peoples to Self-determination – Avoiding Conflict*, коју је од 18. до 19. новембра 2011. организовао Београдски центар за људска права, на којој је представио рад *The Future of the Right to Self-Determination after the Kosovo Advisory Opinion*;
 13. *Fourth Central East European Forum of Young Legal, Political and Social Theorists*, одржан у Цељу од 23. до 24. марта 2012, на којем је представио рад *Is Legal Positivism Tenable Beyond Moral Non-Cognitivism?*;
 14. На округлом столу Међународног удружења за уставно право (IACL), под називом *Key developments in constitutionalism and constitutional law: 1981 — 2011*, који су од 4. до 5. маја 2012. године организовали Српско удружење за уставно право и Уставни суд Србије, ко-председавао је са проф. Мишелом Розенфелдом уводном сесијом *Constitutional Democracy Challenged by Globalisation and Multiculturalism*.

VIII. Учесће на стручним скуповима

Учествовао је на следећим стручним скуповима:

1. *Towards Creating the Bologna Curricula*, у организацији Правног факултета, Универзитета у Љубљани, 13-15. јануара 2005. године;
2. *Импликације Болоњског процеса за развој високог образовања у Југоисточној Европи – Искуства и дилеме*, у организацији Правног факултета, Универзитета у Београду, 18-19. април 2005. године;
3. *Preparing for Practice: A Conference on Legal Skills Training in Central and Eastern Europe*, у организацији CEELI Institute, Праг, 17-20. мај 2005. године;

4. *Towards Creating Bologna Curricula - How to Define the Core Legal Subjects and Reduce the Contact Hours?*, у организацији Правног факултета, Универзитета у Љубљани, 29. октобар – 1. новембар 2005. године;
5. *Strengthening the European Dimension of Legal Education*, у организацији ELFA (European Law Faculties Association), Барселона, 23-24. фебруар 2007. године;
6. *The Role of Law Schools in Continuing Legal Education (CLE)*, у организацији ELFA (European Law Faculties Association), Хамбург, од 28. фебруара до 1. марта 2008. године.

IX. Предавања по позиву

- у септембру 2006. године одржао, у оквиру рада Летње школе Института за федерализам, једнонедељни семинар на тему *Federalism and Secession*;
- 23. и 24. фебруара 2009. године, у оквиру International Speakers Series Центра за међународно и упоредно право Правног факултета Универзитета Емори (Атланта), одржао два предавања: *Can Constitutions Be of Any Use in Solving Secessionist Conflicts?* и *Statehood Under International Law: Kosovo and Related Cases*;
- по позиву Центра за јуриспруденцију Правног факултета Карлтон Универзитета (Отава), 8. јуна 2010. одржао предавање на тему *Collectives as Right-Holders?*;
- 13. августа 2010., у оквиру Дискусионе групе за људска права (*Gesprächskreis Menschenrechte*) Макс Планк Института за упоредно јавно и међународно право, одржао предавање на тему *Individual and Collective Rights – Friends or Foes?*;
- на позив декана Факултета за упоредне државно-правне науке (Fakultät für Vergleichende Staats- und Rechtswissenschaft) Андраши Ђула Универзитета (на немачком језику Andrassy Gyula Deutschsprachige Universität) у Будимпешти, одржао је 24. новембра 2010. године предавање на тему *Was sind kollektive Rechte?*;
- на позив продекана Факултета за право и политику Кинеског универзитета геонаука у Вухану, одржао је од 12. до 17. септембра 2011. године кратак курс *Introduction into Philosophy of International Law*, који се састојао од следећа три предавања: 1. State sovereignty in the 21st century – Counterweighed with the ‘responsibility to protect’ doctrine?; 2. Right to self-determination as the minority right to independent statehood? 3. The Kosovo case and beyond: Human rights – Universal or particularistic?

X. Наставне активности

Од избора у звање асистента-приправника до данас, учествује у извођењу вежби на предмету Увод у право. Од избора у звање доцента, изводи и наставу и испите из истог предмета.

На трећој години студија, заједно са доц. др Иваном Крстић, руководи наставом из опционог предмета Мањинска права.

На правно-теоријском смеру последипломских студија изводио је курс *Правна теорија колективних права*, а од 2011. *Теорије о субјективним правима*.

Учествује у извођењу наставе на специјалистичким студијама *Тероризам, организовани криминалитет и корупција* (предавање на тему *Демократска консолидација и политичка корупција*).

Од академске 2008/09. године изводи наставу на курсу *Intorduction into the Political System of the EU*, у оквиру програма Master in European Integration.

Од академске 2008/09. године изводи наставу и испите из Методологије на докторским студијама Правног факултета.

Од јесени 2012. године одређен као предавач на курсу *Philosophy of Law* на мастер студијама Универзитета Хуманитас у Сосновјцу, Пољска.

XI. Менторски рад са студентима

Члан је комисије за преглед и оцену докторског рада *Култура и грађанство – антрополошки аспекти*, кандидата Јелене Васиљевић, на Филозофском факултету Универзитета у Београду.

Привремени је ментор студента докторских студија Правног факултета Јелене Парлић.

XII. Студентска евалуација од избора у звање ванредног професора

- У академској 2008/09 години, на вежбама је добио укупну просечну оцену 4.57, а на предавањима 4.86;
- У академској 2009/10 години, на вежбама је добио укупну просечну оцену 4.59, а на предавањима 4.43;
- У академској 2010/11 години, на вежбама је добио укупну просечну оцену 4.54, а на предавањима 4.38;
- У академској 2011/12 години, на вежбама је добио укупну просечну оцену 4.74, а на предавањима 4.65.

XIII. Знање страних језика

Говори енглески и немачки језик.

XIV. Учесће у пројектима

Поред учешћа на факултетском пројекту *Развој правног система Србије и хармонизација са правом Европске Уније – правни, економски, политички и социолошки аспект*, од 2006. године био је учесник пројекта Факултета политичких наука Универзитета у Београду *Подизање капацитета политичких установа у Србији*, који је финансирао Министарство за науку Републике Србије. Од 2011. године руководи интердисциплинарним истраживачким пројектом *Конституционализам и владавина права у изградњи националне државе – случај Србије*, у којој учествују аутори са Правног факултета и Факултета политичких наука.

XV. Ваннаставни ангажман

Од 2004. до 2009. године обављао је дужност продекана за науку Правног факултета Универзитета у Београду. Био је члан бројних радних тела

на Универзитету у Београду (радне групе за Правилник о дисциплинској одговорности студената, радне групе Већа групација друштвених наука за утврђивање критеријума за изборе у виша звања, Радне групе за припрему предлога листе звања, итд.). Од академске 2009/10. године је члан Дисциплинске комисије Универзитета у Београду.

Поред основних наставних активности на Факултету, руководи радом Дебатног клуба Правног факултета, а у протеклом периоду учествовао и у пројектима различитих невладиних организација (Београдска отворена школа, Центар за менаџмент, Београдски центар за људска права, Група 484).

Уредник је едиције *Democracy and the Rule of Law* издавачке куће Eleven Publishers International из Утрехта, Холандија.

Недавно је именован за члана саветодавног одбора једног од најстаријих шпанских правних часописа *Estudios de Deusto*, који излази од 1904. године.

Члан је Управе Фонда Миодраг Јовичић и Српског удружења за уставно право.

Члан је Међуодељенског одбора за проучавање људских и мањинских права Српске академије наука и уметности.

Председник је Српског удружења за правну и социјалну филозофију.

XVI. Приказ радова објављених од избора у звање ванредног професора

A. Монографије (самостално или коауторски):

1. са Dragica Vujadinović, Rodoljub Etinski, *Democracy and Human Rights in the European Union*, Maribor and Belgrade, 2009. (pp. 23-93, 361-381) (P13 – 5 бодова)

У овом коауторском подухвату, који је сачињен из четири дела, прво и четврто поглавље написао је М. Јовановић. Прво поглавље је насловљено 'The European Union as a Democratic Polity'. Аутор полази од често навођене тезе о 'демократском дефициту' ЕУ, како је она дефинисана у чувеном случају Брунер, који је разматран пред Уставним судом Немачке 1993. године након закључења Уговора из Мастрихта. Одлука Суда почива на три међусобно повезана става: а) будући да демократија претпоставља постојање *demos*-а, ниједна политичка заједница се не може сматрати демократском све дотле док њено становништво не поседује извесна видљива обележја припадништва тој заједници; б) ЕУ се може трансформисати у демократску политичку заједницу првенствено преображајем у смеру традиционалног модела нације-државе, у којој је наведени концепт демократије лакше остварив, и в) легитимитет ЕУ институција и њихових одлука требало би да се мери искључиво традиционалним стандардима демократске легитимности. Аутор наглашава да ће се у наставку бавити сваким од наведених ставова, како би испитао да ли ЕУ заиста 'пати' од 'демократског дефицита'.

У политичкој теорији не постоји сагласност о томе на који начин треба квалификовати европску политичку заједницу, а још мање о томе како би она у крајњем исходу требало да изгледа. Онај минимум сагласности који је могуће утврдити изражен је ставом да је ЕУ *sui generis* политичка заједница. Међутим, када подробније треба одредити њену природу, долази до несагласности међу ауторима. Јовановић, зато, настоји да све теоријске покушаје групише око три

различита мишљења. Први приступ ставља акценат на мешовиту природу ове политичке заједнице (*The "Eu As A Mixed Commonwealth" Approach*). Шмитер, на пример, наглашава као једно од важних обележја ЕУ непоклапање између територијалног елемента и функционалних надлежности. Стога он предлаже да се уместо традиционалних појмова федерација/конфедерација, који не успевају на одговарајући начин да покажу природу ове политичке заједнице, користи појам *condominio*, који најбоље изражава могућност сапостојања већег броја различитих Европа – „a trading Europe, an energy Europe, an environmental Europe, a social welfare Europe“, итд. На сличан начин, Мек Кормик посеже за Аристотеловим појмом „мешовитог устава“ да би показао како су у институционалној архитектоници ЕУ присутни како олигобирокарски, тако до извесне мере и демократски елемент. Монархијски елемент раније није био заступљен, али са новом институцијом председника Европског савета могло би се рећи да и он сада постоји.

Други приступ полази од идеје да је ЕУ пре свега политичка заједница састављена од традиционалних нација-држава (*The "EU of Nation-States" Approach*), те да иако она није прост конфедерални савез (*Staatenbund*), она ипак није ни класична федерација (*Bundesstaat*). Стога би се за ЕУ могло рећи да представља посебну врсту политичког савеза – *Staatenverbund* (термин немачког Уставног суда) – у којој је, међутим, и даље кључни принцип то да су државе чланице „господари уговора“ (*Herren der Verträge*). Овакав став, на пример, заступа познати немачки конституционалиста Дитер Грим. На овакву природу ЕУ указује и један од најпознатијих политичких теоретичара ЕУ, Џозеф Вајлер.

Најзад, последњи приступ квалификује ЕУ као својеврсну реализацију идеје о космополису (*The "EU as a Cosmopolis" Approach*). Томас Поге, примера ради, настоји да развије једну институционалну теорију космополитанизма, која ће трансцендирати традиционалну усредсређеност на територијално одређену државу. Та теорија, отуда, не види као крајњи циљ стварање „светске државе“, већ дисперзију владавинских овлашћења, односно суверенитета, по вертикалној линији – од суседства и града, преко области и државе, па све до ширег географског региона и света као целине. Сличну идеју заступа и Дејвид Хелд у својој концепцији „космополитске демократије“. За обе идеје се може рећи да су већ до извесне мере институционализоване у ЕУ, превасходно кроз принцип супсидијарности. Иако значајно различите, све претходно описане замисли имплицитно подразумевају да ЕУ као политичка заједница зависи од стварања једног облика заједничког политичког идентитета.

У следећем делу првог поглавља Јовановић се бави питањем могућности заснивања европског идентитета. Полазећи од периодичних статистичких испитивања Евробарометра, који показују недовољно поистовећивање грађана са ЕУ, аутор разматра различите теоријске концепте европског идентитета. Први се може назвати „етнокултурном“ (*ethnocultural*) концепцијом. Њу заступа један од најзначајнијих аутора студија национализма, Ентони Смит. За њега је полазна тачка изградње заједничког идентитета било које политичке заједнице, па тако и ЕУ, концепт „колективног културног идентитета“. Иако свестан специфичности мултиплих идентитета на нивоу ЕУ и њених држава чланица, Смит сматра да је изградња заједничког идентитета могућа на основу европске „фамилије култура“, која је састављена од различитих историјских традиција и културних наслеђа којима су све европске државе бар у извесном смислу допринеле.

Други приступ заступа Хабермас, и он би се могао назвати „грађанском“ концепцијом (*civic*). У средишту његовом је идеја раздвајања политичког припадништва заједници (*demos*) од аскриптивног идентитета (*ethnos*). На нивоу ЕУ, заједнички идентитет је могуће изградити искључиво кроз дискурзивне процесе у којима ће европске институције бити легитимизоване од стране европских грађана, те самим тим постати „њихове“ институције. Стога је од кључне важности развијање „уставног патриотизма“, који се схвата као заједничка лојалност заједничком уставном поретку без обзира на етничке, језичке и верске разлике. У оквиру овога приступа је могуће поменути и Вајлеров модел „супранационалног грађанства“. Он почива на идеји мултиплог *demoi*-а, у којем појединци истовремено изражавају органско-културну припадност својим нацијама и припадност супранационалним европским вредностима, које надилазе етнокултурне различитости.

Последњи концепт изградње европског идентитета могао би се назвати „плуралистичким“ (*pluralistic*). Аутори који га заступају и сматрају да до сада размотрени модели не наглашавају у довољној мери плуралистичку природу модерних политичких заједница, а посебно ЕУ. Стога је, по мишљењу Баубека, неопходно уставну архитектуру ЕУ, засновану на индивидуалним правима „ЕУ грађанства“ (*EU citizenship*), допунити „групно-диференцираним правима“ различитих маргинализованих група. На том трагу је и свеобухватни теоријски модел Доре Костакопулу. Она се не залаже само за теоријско преобликовање доминантног схватања појма „грађанства“ већ и за одговарајуће институционалне мере на нивоу ЕУ, које би тој теорији удахнуле живот. Стога се, између осталог, залаже за концепт ЕУ грађанства који би био заснован на пребивалишту, а не на статусу држављанина неке од чланица ЕУ; за проширење поља директног демократског одлучивања грађана ЕУ, као и за мере остваривања социјалне правде на нивоу ЕУ као целине.

У последњем делу првог поглавља Јовановић се бави легитимацијским дилемама изградње и устројства ЕУ. За потребе разматрања овог проблема, Јовановић користи „хеуристички оквир“ који развијају Битам и Лорд, а према којем је једна политичка власт легитимна: 1) ако се стиче и врши према унапред утврђеним правилима (легалност); 2) ако се сама правила могу оправдати друштвено укорењеним уверењима о (а) исправном извору власти и (б) одговарајућим циљевима и стандардима владавине (нормативно оправдање), и 3) ако се статус носиоца власти може потврдити изричитим пристанком или прихватањем оних над којима се влада, као и путем признања других легитимних носилаца власти (легитимација).

Све претходно поменуте дилеме у вези са природом ЕУ као политичке заједнице рефлектују се и на питању легитимитета, па се тако у овом проблемском пољу разликују три карактеристична одговора. Према првом од њих, без обзира на чињеницу што је ЕУ већ давно превазишла оквири традиционалне међународне организације, на њу, ипак, још увек треба превасходно примењивати стандарде легитимитета који важе за ове организације (*The International Organizations' Type of Legitimacy*). У том случају, најдрастичнији пример „легитимацијског дефицита ЕУ“ постојао би уколико би државе чланице имале добре разлоге да систематски подривају ауторитет ЕУ. Аутор примећује да је имплицитно признање овог типа легитимацијског дефицита дошло са институционализацијом тзв. клаузуле о повлачењу, која је омогућила државама чланицама да једнострано покрену процедуру иступања из ЕУ према сопственим уставним правилима. Ипак, када се узме у обзир

целокупна политичка и правна архитектура ЕУ, чини се да овај понуђени одговор може имати тек делимичну примену.

Много више контроверзи у политичкој теорији изазива друга тврдња да, с обзиром на јединствену природу ЕУ, устројство и деловање њених институција, њу не треба подвргавати провери саобразно традиционалном моделу легитимности који важи за нације-државе, већ посебном, „технократском типу“ легитимности (*The Technocratic Type of Legitimacy*). Један од најватренијих заступника ове доктрине је Ђандоменико Мајоне. Он сматра да је у случају ЕУ, као и других комплексних и плуралистичких политичких заједница, адекватније применити један не-већински модел демократије, у којем долази до дисперзије власти и њиховог преноса на независна регулаторна тела. Оваква тела, на нивоу ЕУ, морала би да задовоље како процедурални, тако и супстантивни тест легитимности. Први би налагао следећу проверу: да су та тела настала на основу демократски створених правила која регулишу њихове надлежности и циљеве деловања; да су службеници регулаторних тела постављени од стране изабраних званичника; да та тела приликом доношења одлука следе унапред формулисана правила; и да одлуке тих тела подлежу судској контроли. Када је реч о процедуралној легитимности делатности регулаторних тела, Мајоне сматра да њу треба посматрати кроз оптику ефикасности, у којој је акценат положен на експертско знање оних који доносе одлуке и на њихову усредсређеност на решавање практичних проблема.

Битам и Лорд сматрају да Мајонеов аргумент у прилог технократском типу легитимности почива на епистемолошки проблематичној претпоставци о томе да су циљеви јавног живота објективно утврдиви и доступни онима који располажу експертским знањима. Они скрећу пажњу на то да целокупна либералнодемократска мисао полази од супротне тезе када тврди да су поменути циљеви ствар вредносног избора између међусобно супротстављених приоритета. Европска унија, у том погледу, не представља изузетак. Зато они сматрају да и поред свих специфичности ЕУ, и ову политичку заједницу ваља тестирати стандардима либералнодемократског типа легитимности (*The Liberal-Democratic Type of Legitimacy*). Због тога, напред поменути „хеуристички оквир“ они допуњују традиционалним либералнодемократским стандардима и испитују потенцијалне легитимацијске дефиците ЕУ с обзиром на ове критеријуме: ефикасног деловања у погледу унапред постављених циљева; демократске легитимности одлука, одговорности носилаца власти и репрезентативности институција, те сагласности у погледу идентитета и граница политичке заједнице.

У закључном разматрању Јовановић скреће пажњу на околност да расправи у оквиру ове проблематике прети опасност да се оконча у једном *circulus vitiosus*-у. Наиме, целокупно истраживање је започело ставом да ЕУ пати од „демократског дефицита“, али се у следећем кораку оно суочило с проблемом одређивања шта се сматра таквим дефицитом. Питање демократичности једне овако комплексне политичке заједнице одлучујуће зависи и од тога да ли ће она бити „квантификована“ стандардима традиционалне нације-државе или, пак, мерама одређене међународне организације. Јовановић, у том погледу, указује на скепсу Роберта Дала с обзиром на могућност успостављања демократских процеса и институција на нивоима изнад класичне нације-државе. Након анализе Далових кључних теза, аутор закључује да постоји довољно основа за тврдњу да оне нису применљиве на случај ЕУ или бар на њен први „стуб“, који је „супранационалан“ по својој

природи. Управо због тога многи аутори за ЕУ тврде да представља самосвојан „политички систем“ (Ван Гервен), или бар „делимичну политичку заједницу“ (*partial polity*: Битам и Лорд), односно „политичку заједницу без државе“ (*a polity without a state*: Брунхорст). Због тога Јовановић закључује да, водећи рачуна о специфичностима ЕУ, на ову политичку заједницу ипак треба применити стандарде либералнодемократског типа легитимности. Превазилажење очигледно постојећег „демократског дефицита“ зависиће, отуда, од јачања мера непосредне демократије и од репрезентативности и одговорности институција, што је у великој мери предвиђено одредбама Лисабонског уговора. Више и пре од тога, смањење демократског дефицита условљено је стварањем „интегрисаног европског друштва“, у којем би се развијао и развио изванредан облик заједничког колективног идентитета.

У последњем, четвртном поглављу књиге, које се суштински ослања на претходно о људским правима у ЕУ, аутор се бави проблематиком односа ЕУ према питању заштите мањинских права. Он, најпре, кратко скицира историјски развој мањинских права у послератној Европи – од потпуног занемаривања до њиховог обнављања у деведесетим годинама прошлог века. Међусобно испреплетаним деловањем различитих европских организација и институција, а пре свих ОЕБС-а и Савета Европе, дошло се до свеобухватног европског правног оквира за заштиту мањинских права. Иако сама није допринела развоју тог правног оквира, нити је у свом примарном праву предвидела одредбе о заштити мањинских права, Европска унија је у својој политици проширења на земље бившег комунистичког блока усвојила својеврстан императив заштите поменутих права. То је учињено у оквиру тзв. Копенхагенских критеријума, у којима се, међу политичким критеријумима, налази и онај о поштовању и заштити мањинских права. Аутор примећује, и поред тога што се овој политици може оправдано упутити приговор „дуплих стандарда“ будући да немали број западних држава чланица није постигао много на плану заштите сопствених мањина, ипак се може рећи да је та политика условљавања била успешна, барем утолико што је обавезала нове кандидате за чланство да приступе релевантним европским инструментима за заштиту мањинских права. Трајан проблем, међутим, представља то што се стварни надзор над имплементацијом политике заштите мањина по правилу завршава чином пријема државе кандидата у пуноправно чланство. Тај проблем је могуће отклонити само истинском „интериоризацијом“ политике заштите мањина на нивоу ЕУ као целине.

Због тога Јовановић даље испитује у којој мери и у којим областима је таква „интериоризација“ могућа. За разлику од људских права, која су у јуриспруденцију Европског суда правде актуелизована посредством Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, мањинска права би тешко на тај начин могла да буду „интериоризована“, јер сама Конвенција не пружа директну заштиту мањинских права. Други могући извор снажније политике заштите мањина на нивоу ЕУ биле би одредбе примарног права ЕУ које говоре о потреби развијања различитих култура на нивоу ове супранационалне заједнице. Испоставило се да је у том погледу најзначајније иницијативе чинио Европски парламент, али и да је највећи број њих био неделотворан. Један од могућих разлога за то могао би се наћи у чињеници да ЕУ, као заједница, не поседује „своја“ мањинска питања. Ипак, у завршном делу, аутор настоји да покаже да та претпоставка није у потпуности тачна, одн. да не може да служи ни као објашњење, још мање као оправдање, те да ЕУ,

ипак, може доста тога да учини у погледу интеграције имиграната, заштите права Рома и регулисања статуса мањинских језичких заједница.

2. *Collective Rights – A Legal Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012. (201 стр. + References 202-217 + Index 218-231) (P11 – 10 бодова)

Ова монографија представља по много чему пионирски подухват у међународним научним оквирима јер представља први свеобухватни покушај да се проблему колективних права приступи са правнотеоријске стране. Сâм аутор већ у првој реченици напомиње да се више од десет година бави овом проблематиком, још од изабране теме за докторску дисертацију. Али, док се његова докторска дисертација односи превасходно на политичко-филозофски аспект овог питања, дотле новообјављена књига представља кулминацију његових покушаја да концептуализује правнотеоријско заснивање колективних права. У томе се огледа једна од специфичности ове монографије, јер, лако се уочава, највећи број радова на тему колективних права настао је на темељима политичке филозофије. Аутор ту чињеницу сматра „разумљивом“, јер је сâм концепт већ на први поглед сумњив свима који су привржени либералним вредностима као неупитним основама модерних државних и правних поредака. Међутим, доминатна улога политичких филозофа у овом дискурсу за последицу има то да остају недовољно расветљена нека питања која су од одлучујуће важности не само за правну теорију већ и за свакодневно функционисање правних поредака. Јовановић има потребу да нагласи методолошку особеност свог рада, па тако и у закључку понавља да аргумент ове књиге није једноставно у томе да би нормотворци требало да измене уобичајене језичке формулације како би колективним ентитетима непосредно доделили колективна права. То би, по ауторовим речима, „био прост *de lege ferenda* аргумент из домена правне политике.“ (стр. 200) Даље, аргумент ове књиге не односи се ни на питање зашто би поменута права требало да буду додељена одређеним колективитетима. Ово би био аргумент из домена „моралне или политичке филозофије.“ Аргумент ове књиге је, закључује аутор, „да су одређена права по својој природи колективна и да концепт 'колективних права' мора бити заснован на нормативно-моралном становишту вредносног колективизма како би релевантна правна пракса била учињена разумљивијом. Ово је правнотеоријски аргумент, и то такав који у методолошком смислу надилази просту дескрипцију и анализу како би конструисао један дистинктивно нов општи правни појам“ (стр. 200).

Не чуди, зато, што Јовановић књигу почиње поглављем које се бави оправдањем поменутог методолошког приступа (*What it means for a theory of collective rights to be legal – reflections on methodology*, стр. 14-65). Јовановић за полазиште узима две тезе. Прва се односи на чињеницу да је двадесетовековна теорија правног позитивизма, са Келзенем и Хартом као својим најзначајнијим представницама, однела у методолошким дебатама превагу над противничким табором. Иако се Келзенова „чиста теорија права“ и Хартова „аналитичка јуриспруденција“ разликују по много чему, заједничко им је схватање да правна теорија мора бити ослобођена од моралног и политичког вредновања. Као што ће у наставку бити показано, Јовановић настоји да на примеру колективних права покаже да њихова концептуализација није могућа на основама било које од поменутих теорија правног позитивизма. Оно што је још потребно, према мишљењу аутора, јесте да се на нивоу формирања концепта предузме акт

морално-филозофског вредновања. Овај акт вредновања је неопходан – и то је друга теза од које Јовановић полази – јер се правна теорија у погледу колективних права налази у „једној *генуино* правној ситуацији *настајућег* општег правног појма“ (стр. 3). Ова ситуација је генуина утолико што данашње правне теоретичаре ставља у ситуацију налик првим римским правницима, који су деловали *и* као правници практичари *и* као правни теоретичари. Иако су свој теоријски рад темељили на већ постојећој правној пракси, ови правници су истовремено активно учествовали у њеном преобликовању и усмеравању. Алан Вотсон, као парадигматичан, наводи пример теоријског утемељења појма „државина“, који је настао на основу контрадикторне правне праксе, и овај вид концептуализације назива „*po visible hand*“ методом деловања римских јуриспрудената. Иако данашњи правни теоретичари послују у срећеним условима „поделе рада“, у којима државни органи, правна пракса и правна наука имају своја подручја деловања, ипак постоје ситуације у којима правна теорија мора активно да се укључи у усмеравање правне праксе када ова пружа наизглед контрадикторне сигнале у погледу (не)постојања одређеног правног појма.

Јовановић сматра да таква ситуација постоји са појмом „колективних права“. Сâм термин се може срести у различитим међународним правним инструментима, уставима или националном законодавству. На овај појам се позивају различите судске инстанце и експертска правна мишљења. Најзад, „колективним правима“ се баве бројни научни радови. Међутим, овај појам се често користи као синоним за неке друге појмове, на пример: за „заједничко вршење права“ или за права додељена одређеној класи субјеката или за тзв. „колективне тужбе“; или се он просто преводи у друге етаблиране концепте, попут индивидуалних права; или, чак и када се изричито помиње у правним инструментима, он се претвара у неоперативан појам јер се такво право сматра неутуживим итд. Због свега тога, колективни ентитети се ретко када издвајају као засебна категорија титулара права. Кључни аргумент Јовановићеве књиге јесте тај да, без обзира на ову контрадикторну правну праксу, постоји довољно основа за кохерентну концептуализацију новог правног појма – „колективна права“, чији су титулари колективни ентитети који се разликују од друге две традиционалне категорије носилаца права – физичких и правних лица.

Да би настао један нови општи правни појам, нужен услов је да се правна пракса на изванредан начин њиме користи. Међутим, Јовановић одбацује аргумент „правне омнипотенције“, по којем би чињеница да неки или већина нормотвораца као титуларе права одређују извесне ентитете био и довољан услов да се такав титулар призна као дистинктивна категорија субјекта права. Тај задатак (п)остављен је правној теорији. Када је реч о колективитетима (или нпр. о животињама) као потенцијалним титуларима права, изгледа да је кључно питање то да ли је реч о ентитетима који су уопште способни да буду носиоци права. То питање, по мишљењу Јовановића, захтева не само теоријско већ и морално оправдање. Да би то доказао, аутор настоји да покаже да адекватна концептуализација није могућа уз помоћ методолошког оруђа било Келзенове „чисте теорије права“, било Хартове „аналитичке јуриспруденције“.

Када је реч о „хеуристичком“ и „помоћном“ појму „урачунавања“ (*‘zentrale Zurechnung’*, касније *‘Zuschreibung’*), Келзен га уводи, између осталог, и да би елиминисао „идеолошки мотивисану“ поделу на „објективно право“, с једне стране, и „субјективно право“ и „субјект права“, с друге стране. Па се тако „физичко лице“ своди на „заједничку тачку урачунавања материјалних факата

људског понашања која су нормативно регулисана као обавезе и права.“ Код „правних лица“, сва је разлика у томе што се дужности намећу, а права додељују индивидуалним људским бићима индиректно, односно путем „правног подсистема“. Отуда за потребе разумевања правног субјективитета правних лица Келзен уводи и појам „функције органа“ (*Organfunktion*), на основу којег се дефинишу акти који могу бити урачунати том лицу. Најзад, он разликује два елемента људског понашања који представљају садржину правне норме, односно права и обавезе. Један је персонални (субјективни), и односи се на то *ко* треба да чини или се уздржава од чињења, а други је материјални (објективни), и односи се на то *шта* треба да се чини или од чега треба да се уздржава. Аутор, даље, разматра неколико примера правних норми које установљавају колективна права и показује да их је немогуће објаснити путем Келзеновог појма „урачунавања“. За разлику од субјективних права правних лица, код колективних права се субјективни елемент, по правилу, не дефинише путем неке норме правног подсистема, већ на основу претходног друштвеног признања групне припадности. То, даље, значи да ови колективитети, насупротив правним лицима, имају пред-правну природну егзистенцију, што ће се и показати једним од дистинктивних обележја појма колективних права.

Харт сматра да је традиционална *per genus et differentiam* метода дефинисања неподесна за правну теорију. Уместо тога, он усваја и модификује Бентамов методолошки поступак „парафразирања“, односно дефинисања у контексту. Тако, уместо да покушавамо да дефинишемо појам „субјективног права“, треба да настојимо да разјаснимо значење исказа, као што је, на пример, „Х има право“. Харт је понудио добро познато објашњење под којим условима такав исказ важи и оно се у правној теорији уобичајено назива „теоријом избора“, јер у први план ставља титулара права од чијег избора зависи да ли ће у дејство бити стављена корелативна дужност неког другог субјекта. На сличан начин Харт је пришао и проблему дефинисања појма „корпорација“, сматрајући да је он решио једино ако се питање формулише на следећи начин: „Под којом врстом услова право приписује одговорност корпорацијама?“ Јовановић уочава неколико проблема са овим методолошким поступком, од којих је један начелне природе и тиче се аспирације Хартове теорије права да се заснује као „општа теорија“, што је тешко оствариво ослањањем на дефиниције појмова у контексту конкретних позитивноправних поредака. Када је реч о колективним правима, проблем се састоји у томе што, „када се термини као 'нација', 'народ' или 'мањина' појаве у правној одредби, ово 'парафразирање' нас очито води у један циркуларни аргумент, јер ми не можемо поставити 'под-којим-условима' врсту питања а да већ нисмо одлучили да се групе могу третирати као ентитети који су способни да буду носиоци права. Другим речима, ми овде не можемо једноставно направити 'аналогију са живом личношћу' ако нисмо прво одговорили да ли је ово врста ентитета која је у релевантном погледу слична индивидуалним носиоцима права.“ (стр. 43)

Пошто је понудио оправдање за превазилажење методолошких образаца водећих правнопозитивистичких теорија, Јовановић у следећој глави првог поглавља развија аргументацију у прилог нормативно-моралног становишта „вредносног колективизма“. То је становиште према којем колективни ентитети могу имати инхерентну вредност независно од доприноса добробити индивидуалних припадника групе. Јовановић се залаже за одбрану овог становишта по два основа или из два разлога. Први разлог је тај што ривалско, а још увек доминантно политичко-филозофско становиште „вредносног

индивидуализма“ не успева да пружи кохерентну основу за заснивање одређених колективних права, превасходно оних која се додељују групама које нису организоване око либералних вредности индивидуалне аутономије и толеранције (нрп. аутохтони народи). Друго, усвајање становишта „вредносног колективизма“ омогућава да се боље схвати *ratio legis* релевантних међународних и националних правних одредби из ове области.

Прво поглавље се окончава разматрањем проблема конструисања правног субјективитета колективних ентитета. На први поглед, чини се да ово питање залази у потпуности у домен номотехнике. Ипак, пажљивијим промишљањем може се закључити да би правна теорија могла да понуди корисне опште методолошке смернице за одговоре на следећа питања: који општи принципи би требало да се следе приликом трансформисања претходно датог друштвеног идентитета групе у правни субјективитет; шта би приликом језичког формулисања елемената колективног правног субјективитета могло позитивно/негативно да утиче на потоње поступке тумачења и примене права; које су технике правног формулисања најадекватније с обзиром на сврху заштите одређених колективних интереса и добара, итд. Ове смернице могле би се подвести под оно што један аутор назива „стратешким“ аспектом правне методологије, који се тиче развијања номотехничких метода (*Methode der Rechtssetzung*).

Пошто је поставио шири методолошки оквир за своја разматрања, аутор се у другом поглављу усредсређује на питање у којој од постојећих теорија о субјективним правима је могуће најадекватније засновати концепт колективних права (*Theories of rights and collectives as right-holders*, стр. 66-109). Аутор најпре указује на то да Хартова 'теорија избора' не успева на најбољи начин да заснује чак ни индивидуална права, јер ставља акценат на аутономију титулара права па тако искључује децу и ментално оболела лица као потенцијалне субјекте права. Из тога произлази да је ова теорија још мање погодна за концептуализацију колективних права. Стога се Јовановић окреће Разовој 'теорији интереса', која не само да представља најкохерентнији општи теоријски оквир за промишљање субјективних права већ пружа и сасвим солидну основу за концептуализацију колективних права. Међутим, највећи проблем са Разовим схватањем колективних права јесте у томе што је оно засновано на нормативно-моралном становишту „вредносног индивидуализма“, што, по мишљењу аутора, отвара простор за извесне неконзистентности. Тако, када расправља о праву на самоопредељење, Раз настоји да сузи круг потенцијалних титулара права само на тзв. свеобухватне групе (*encompassing groups*), какве су нације и народи. С друге стране, чини се да његова генерална дефиниција колективних права води ширем кругу потенцијалних титулара права будући да значајнији акценат ставља на заједничке интересе појединачних припадника групе него на природу правног субјекта.

Поједини аутори покушавају да побољшају Разов концепт колективних права придружујући аргумент да она могу бити вршена само на одређеној врсти добара, коју Дениз Реом, на пример, назива „партиципаторним добрима“. Ова ауторка дефинише поменута добра као она која се једино колективно могу створити и у којима се на исти начин може уживати. Она сматра да појединци могу имати права само у погледу добара у којима се може индивидуално уживати, па како је у партиципаторним добрима могуће уживати искључиво у групи, то колективна или групна права могу бити права само на таквим добрима. Јовановић, међутим, поставља питање да ли структурална обележја

ових добара, како их разумеју кључни актери у овој дебати, заиста постављају ограничења у погледу потенцијалног титулара права, на основу којих би се могло закључити: „1) да групе могу имати права *само у погледу 'партиципаторних добара'*; и 2) да *само групе могу имати права у погледу 'партиципаторних добара'*“ (стр. 90-91) Јовановић је сумњичав спрема оба ова закључка. Када је реч о првом, аутор сматра да оно што једно добро одређује као „партиципаторно“ нису превасходно његова формална обележја, већ друштвено значење које му придаје релевантна група. Тако, према критеријумима Реомове, обрадива земља не би могла да се квалификује статусом „партиципаторног добра“, па на овом добру не би ни могло да буде установљено колективно право. Међутим, за аутохтоне народе обрадива земља има специфично друштвено значење и зато се на овом добру установљава право групе као такве. Због тога Јовановић сугерише да је концепт „друштвено несводивих добара“ Чарлса Тејлора много више одговарајући за потребе концептуализације колективних права. Када је реч о другом закључку, Јовановић му се противи због тога што и појединци могу имати права у погледу одређених аспеката „партиципаторних добара“, за шта очигледан пример представљају извесна језичка права (нпр. на употребу језика на јавним местима).

Поред свега реченог, Реомова није у потпуности уверена да колективитети као такви поседују капацитет да буду носиоци права. Управо на тој тачки Питер Џоунс настоји да заснује своју „корпоративну теорију“ групних права, наводећи да у поменутој синтагми акценат треба да буде на појму „група“, а не на појму „право“. Прецизније речено, овај аутор сматра да је колективна права могуће засновати као засебан концепт само ако се релевантним групама призна морални субјективитет какав поседују и појединци. У закључку другог поглавља, Јовановић износи аргумент да је Раз у неким од својих каснијих радова извршио извесне модификације почетних позиција, које га приближавају „корпоративној теорији“. Најзначајнија се тиче признања да „вредносни колективизам“ није неразуман основ за заснивање колективних права. Надаље, Раз уводи појам „заједничких добара“, који је сличан Тејлоровом концепту „друштвено несводивих добара“, а већ је речено да се око овог типа добара адекватније може засновати једна правна теорија колективних права.

Полазећи од ових модификованих Разових позиција, Јовановић у трећем поглављу нуди свеобухватну концептуализацију колективних права (*Collective rights as a distinctive legal concept*, стр. 110-165). Он то чини тако што даје нека преко потребна концептуална разјашњења. Најпре, он идентификује честу грешку која се односи на одређивање природе права посредством начина на који се оно врши. Да би се ова грешка увидела, довољно је подсетити на примере основних индивидуалних права која се не могу вршити индивидуално, већ једино заједнички, попут права на удруживање, окупљање или штрајк. Ова права се сматрају индивидуалним утолико што претежно служе заштити индивидуалних интереса. Слично томе, колективна права могу бити вршена на било који од следећа три начина: врши га сама група (нпр. право на самоопредељење); врши га неки заступник групе (нпр. право мањине да учествује у одлучивању о наставним програмима у државним школама), или га врши индивидуални припадник групе (нпр. право на саобраћање са локалним органима на језику мањине). То што сва ова права чини колективним –

укључујући и последње наведено – јесте чињеница да она у крајњој линији служе остваривању интереса групе као такве а не појединаца.

У другом делу овога поглавља аутор наглашава да се мора правити разлика између колективних ентитета, попут верских или језичких група, и ужих класа субјеката, попут студената или пензионера. Ово због тога што постоје аутори који настоје да тривијализују причу о колективних правима посежући за аргументом да се сва права могу конвенционално називати „колективним“ утолико што се односе на одређену групу људи. Кључна разлика је, међутим, у томе што је постојање колективних ентитета превасходно ствар чињеница, а не правне конструкције. Другим речима, ове групе 'објективно' постоје и пре него што држава званично призна њихов правни субјективитет. С друге стране, у случају студената или пензионера, 'групна' ознака заправо се односи на посебан правни статус у којем се неки појединац налази.

Следећи део се бави проблемом заступништва. Супротстављање колективним правима је неретко засновано на аргументу о тешкоћама установљавања 'аутентичног гласа' групе. Јовановић, међутим, показује да се и овде ради о стандардном проблему односа између принципала и агента, у којем постоје значајни ризици који произлазе из природе института заступања. Јовановић сматра да се оправдана забринутост за поједине потенцијално негативне аспекте институционализације колективних права (нпр. маргинализација најрањивијих група унутар ширих колективитета) може предупредити ако се заступничко тело колективног ентитета оснива јавноправним актом и ако припадници групе непосредно бирају његове чланове. На тај начин, претпоставља се, интереси групе били би заступљени на најаутентичнији могући начин.

Четврти део трећег поглавља разматра да ли су колективна и индивидуална права „пријатељи или непријатељи“. Јовановић настоји на овом питању да покаже зашто је и у теоријском и у практичном смислу супериорнија она теорија која концептуализацију колективних права заснива на нормативно-моралном становишту „вредносног колективизма“. Наиме, чак и аутори који се експлицитно залажу за ривалско становиште „вредносног индивидуализма“, приморани су да признају да колективна права не само да, принципијелно гледано, могу да претежу над индивидуалним правима припадника групе, већ да у пракси она то често и јесу. Овакав исход, међутим, може се бранити у оквиру првопоменутог, нормативно-моралног становишта, али не и у оквиру овог другог. То нас доводи до следећег питања: под којим условима једно колективно право може да буде претежно у односу на индивидуално право? Аутор наглашава да највише што правна теорија може да понуди на апстрактном нивоу разматрања јесте став да превага постоји када је интерес колективног ентитета довољно јак и важан у односу на конфликтни интерес индивидуалног припадника групе. То, за узврат, налаже да се посегне за неким познатим интерпретативним техникама, попут вагања и теста пропорционалности, које се примењују и у случајевима конфликта између двају индивидуалних права или између права појединаца и права шире политичке заједнице. Аутор, ипак, неопозиво закључује да постоји сет фундаменталних индивидуалних права која ни под којим условима не могу бити ограничена или ускраћена у циљу заштите колективних права.

Треће поглавље се затвара прелиминарном расправом о колективитетима као потенцијалним субјектима правних дужности. Јовановић скреће пажњу на чињеницу да је у новијим етичким теоријама често расправљано питање

моралних дужности и одговорности група. Међутим, највећи број тих теорија се усредсређује на питање „подељене моралне одговорности“ припадника групе за прошла чињења или нечињења (*'backward-looking' type of responsibility*). Насупрот томе, правна теорија колективних права је примарно заинтересована за питање да ли колективитети могу 'унапред' (*forward-looking*) да буду правно обавезани на неко чињење или уздржавање. Јовановић сматра да је то у концептуалном смислу могуће. Наиме, баш као што колективитети могу имати интересе који генеришу права, тако им је исто могуће забранити да те интересе остварују. Таква забрана ће добити правну форму дужности уздржавања од одређеног чињења (нпр. да се не отварају школе на мањинском језику). Такође, као што колективитети могу бити изузети од одређених правних одредби, тако исто могу бити и обавезани да се на одређени начин понашају (нпр. да морају да насељавају тачно одређени део града/државе). Иако ће у највећем броју случајева ове колективне дужности вршити индивидуални припадници групе, разлог због кога се оне означавају 'колективним' лежи у чињеници да се њима извесни терети пребацују на групу као такву. Јовановић ову тврдњу поткрепљује бројним примерима правних одредби из периода нацизма и апартхејда.

За последње поглавље аутор каже да представља својеврсни „додатак“ претходним, будући да се бави питањем да ли се одређена колективна права могу квалификовати за статус универзалних (*Are there universal collective rights?*, стр. 166-195). Аутор напомиње да се може поставити питање оправданости разматрања ове теме унутар једног правнотеоријског рада, али основ за такав подухват он налази у томе што је реторика колективних права зачета управо у међународноправним инструментима. Паралела би се могла повући са концептом „командне одговорности“, који је настао у међународном кривичном праву, а сада је појам на који општа правна теорија нужно мора да реферише када расправља о општем појму правне одговорности.

Први део овог поглавља посвећен је проблему универзалности људских права. Полазећи од тога да се статус колективних права у међународном праву по правилу разматра у контексту њиховог односа са људским правима, аутор налази за сходно да најпре размотри ово као претходно питање, да би затим пажњу посветио универзалности колективних права. Теза о универзалности подразумева две одвојене тврдње: да постоји нешто на чему су људска права заснована и да је тај основ транскултурални по својој природи. Прву тезу је у скорашњем чланку оспорио Раз, сматрајући да људска права не могу бити оправдана простом чињеницом припадништва људском роду. Стога он предлаже алтернативну „политичку концепцију“, по којој је кључно обележје људских права то што се у пракси она доживљавају као ограничења државне суверености. Даље, историјска контингентност концепта људских права подразумева да се у најбољем случају може говорити о „синхронијским људским правима“, која не поседују сви људи у свим временима већ само они који живе у данашњем времену.

Јовановић први проблем у Разовом оспоравању „традиционалног“ основа види у томе што он преуско и превише статично тумачи појам хуманитета, као да се сам појам човека и људског друштва не мења кроз историју. Аргумент да се одређена права поседују по основу својства људског бића не мора нужно да води апсурдном закључку да су и пећински људи имали људска права. Сама идеја да људи могу да буду носиоци права настала је у одређеном историјском тренутку и утицала је на то да се промени наше схватање о томе шта значи бити

људско биће. Отуда се не чини неразумним тврдити да данас постоје одређена права која ми сви поседујемо само по том својству припадништва људском роду. Најзад, Јовановић показује и да је Разова тврдња, по којој је кључно обележје људских права то што се у пракси она доживљавају као ограничења државне суверености, оспорива како у нормативном, тако и у чињеничном погледу.

Када је реч о другој тези тврдње о универзалности, она се своди на питање у којој мери се људска права, онако како су предвиђена постојећим међународноправним инструментима, заиста могу сматрати културно трансцендирајућим и универзалним. Након разликовања више типова универзалности, Јовановић полази од дефиниције Амртије Сена, према којој је универзална вредност она коју би људи, ма где да су, имали разлога да вреднују као такву. Овај стандард је сличан Донелијевом типу универзалности засноване на „преклапајућем консензусу“, по којем не само да се људска права могу засновати у различитим свеобухватним доктринама већ она сама по себи нису ни компатибилна, нити инкомпатибилна са било којом културом или свеобухватном доктрином. Оба ова стандарда подразумевају „танку“ (*thin*), релативну, контингентну универзалност људских права. Разов оправдани приговор да тако схваћена синхронијска универзална људска права морају бити у сагласности са различитим културним праксама њихове примене, могао би се отклонити помоћу Донелијеве трослојне хеуристичке шеме: концепти-концепције-имплементације. Наиме, на нивоу концепата, глобални инструменти људских права треба да обезбеде остваривање „танке“ универзалности; на нивоу мултиплих концепција, могуће су различите одбрањиве варијанте концепта које би биле усвојене у регионалним инструментима заштите људских права, најзад, на нивоу имплементације, тумачење универзалних и регионалних стандарда у националним оквирима одражавало би извесне друштвеноисторијске и културне специфичности датог друштва.

Други део последњег поглавља се бави проблемом универзалности колективних права. Најпре се пружа кратак историјски преглед развитка колективних права у међународном праву у ери Уједињених нација. Затим аутор, користећи напред поменути Сенов стандард, испитује да ли се нека од права која се у међународноправном поретку додељују трима колективним ентитетима – народима, мањинама и аутохтоним народима – могу квалификовати за статус универзалних права. Након што установи да један број права пролази поменути тест, аутор примећује да постоји немали број отворених питања, која могу бити решена једино ближом сарадњом правне филозофије и међународноправне теорије.

Јовановић књигу закључује позивом да се поново испита традиционална дихотомија субјеката права, која тај статус везује за физичка и правна лица, те да се кругу потенцијалних титулара права дода и нова, трећа категорија – колективни ентитети. Аутор је свестан да би највише контроверзи могла да изазове теза о неопходности њихове концептуализације у нормативно-моралном становишту „вредносног колективизма“, што имплицира могућност преваге колективних права над индивидуалним правима припадника групе. Међутим, будући да би такав приговор био политичко-филозофске природе, Јовановић завршава књигу још једном методолошком опаском: „Питање када и у којој мери ће долазити до тога (преваге колективних права над индивидуалним правима припадника групе, Р. В.) није у домену овога истраживања. Једини циљ ове студије је био да њени резултати увећају наше правнотеоријско знање о

изучаваном предмету. Отуда би искључиво кроз ту оптику требало сагледавати успехе или неуспехе ове студије.“ (стр. 201)

Б) Уређене монографије (самостално или коауторски):

1. са Kristin Henrard (eds.), *Sovereignty and Diversity*, Eleven, Utrecht, 2008. (Р34 – 2 бода)

Овај зборник је настао на основу радова презентованих на међународној конференцији *Legal and Political Solution to Disputes over Sovereignty – From Kosovo to Quebec*, која је одржана на Правном факултету у Београду, од 8. до 9. јула 2005. године. Полазећи од ширег оквира либерално-демократских вредности и принципа, какви су конституционализам, владавина права, поштовање индивидуалних и мањинских права и демократска легитимација, ови радови баве се неким од најделикатнијих питања са којима се суочавају данашње државе. Различите теме обухваћене у овом зборнику усредсређују се на три групе питања: 1) теоријске основе сецесије, као облика спољашњег самоопредељења; 2) теоријске основе других решења за спорове око суверенитета (унутрашње самоопредељење) и 3) студије случаја. У првом делу зборника, различите нормативне теорије сецесије су испитане у светлу њиховог односа према политичкој филозофији и науци (А. Павковић и М. Мур). Такође је размотрена вредност и могућа улога принципа *uti possidetis* (С. Лалонд). У другом делу, разматрају се други институционални модели за решавање суверенитетских спорова, као што су мултикултурализам (Ј. Баста-Флајнер), децентрализација (Н. Топервин) и мањинска права (К. Хенрард). Најзад, трећи део зборника, који се бави односом суверенитета и различитости у пракси, обухвата: упоредноправну анализу правне регулативе сецесије у случајевима бивше Југославије и Канаде (П. Радан); питање поделе територије, као могућег коначног решења за Косово (М. Јовановић); и уставну праксу „конструктивне фрагментације суверености“ у Индији (А. Фишер).

2. *Колективна права и позитивна дискриминација у уставноправном систему Републике Србије*, Службени гласник и Правни факултет, Београд, 2009. (Р34 – 2 бода)

Устав Србије од 2006. године уводи нове појмове, а неке до тада познате значајно преображава. Међу потпуно новим појмовима јесу и 'колективна права' и 'позитивна дискриминација'. Подстакнут отвореним теоријским и практичним питањима о улози и домаћају правне науке и (уставно)судске праксе као "помоћних" извора права, Јовановић се одлучио да окупи тим стручњака из ове области, како би на почетку рада нове уставносудске инстанце правна наука дала допринос у концептуализацији поменутих појмова и тако олакшала настанак једне репрезентативне уставносудске праксе. У првом делу, који се бави Општим погледом на концепте, заступљена су три рада, која се баве следећим темама: концептуалним разјашњењима у вези са појмовима колективних права и позитивне дискриминације (М. Јовановић); сагледавањем појма позитивне дискриминације из либералне перспективе (Ђ. Павићевић); као и проблемом природе мањинских права, на примеру партиципативних права у Оквирној конвенцији (Ј. Баста-Флајнер). Други део зборника је фокусиран на концепт колективних права у нашем уставноправном систему. У њему су

обрађене теме: национални савети националних мањина (Т. Корхеџ); језичка мањинска права (Т. Варади); и верска права и слободе (С. Аврамовић, Д. Ракитић). Најзад, последњи део зборника се концентрише на питање позитивне дискриминације одређених друштвених група, какве су Роми (Г. Башић), особе са инвалидитетом (Д. Татић) и жене (И. Крстић).

3. са Ivana Krstić (eds.), *Human Rights Today – 60 Years of the Universal Declaration*, Eleven, Utrecht, 2010. (P34 – 2 бода)

Овај зборник је резултат међународне конференције *Universal Declaration – 60 Years After*, која је одржана на Правном факултету у Београду од 22. до 23. септембра 2008. године. Зборник је покушај да се осветле нека од најзначајнијих питања везана за развитац, садашње изазове и будућност људских права. У њему су сабрани радови неких од најзначајнијих стручњака у области, попут проф. Јана Браунлија, којем је овде објављен један од последњих радова. Књига је подељена у три дела. У првом делу се разматрају нека општија питања теорије и праксе људских права, попут односа политике људских права и међународне владавине права (Ј. Браунли); универзалности људских права (А. А. Ан-На'им); уставне интерпретације и вагања људских права у међународном праву (А. ван Акен); и културе и идеологије људских права (Ј. Хасанбеговић). Други део рада је посвећен улози домаћих и међународних судова у ефикасној заштити људских права. У њему су обрађене теме независности судства (Т. Флајнер); аутономних концепата европског права људских права (Д. Поповић); као и рада Хашког трибунала из визуре људских права (А. Гајић). Најзад, последњи део књиге се бави даљим развојем и изазвима права људских права. У њему се разматрају следећа питања: опсег примене Међународне конвенције о елиминацији свих облика расне дискриминације (П. Торнбери); људска права у ратним сукобима (М. Хартвиг); место људских права у борби против тероризма (Д. Барак-Ерез); статус људског достојанства у упоредној уставноправној пракси (Х. Бота).

В. Чланци или поглавља у монографијама на српском језику

1. *Постоје ли колективна права (I део)*, Анали Правног факултета, Vol. LVI, Бр. 1, 2008, стр. 89-107. (P61 – 2 бода)

Тема којом се аутор постојано бави: да ли се и на који начин може засновати правни субјективитет колектива и група и, следствено томе, постоје ли инхерентна колективна права, добија у овом раду (I и II део) чврст теоријскоправни оквир, основ и ослонац за утемељивање сопствених закључака. Аутор, када треба, приказује емпиријски развој, али будући да је питање нормативно, он анализира теоријске концепте који се конфронтирају или слажу око питања да ли колективна права треба да постоје. Интересна теорија Џозефа Раза служи као нека врста предлошка за расправу, у коју се укључују бројни савремени писци: Маргалит, Тамир, Џоунс, Реом, Босхамер, Ч. Тејлор, Ван Дајк, Хартни, Дворкин, Киш, Бобио. Он показује у педантној анализи и у логичном низу дилеме и понуђене аргументе, пратећи их сопственим аналитичким увидима. На основу темељне анализе критеријума које би један колективни ентитет морао да задовољи да би био титулар права, а који могу послужити за признавање групних идентитета и концептуализовање колективних права, он

закључује да се не може прихватити ни Разова интересна теорија нити теорија партиципаторних добара Дениз Реом. Добру основу, према његовом мишљењу, пружа Џоунсова корпоративна теорија, која је чврсто повезана са тезом „вредносног колективизма“ о инхерентној, дакле индивидуалним интересима непосредованој, вредности колективитета.

2. *Постоје ли колективна права? (II део)*, *Анали Правног факултета*, Vol. LVI, Бр. 2, 2008, стр. 25-46. (Р61 – 2 бода)

У наставку аутор настоји да понуди елементе за једну целовиту правну теорију колективних права. У ту сврху разматра неколико кључних проблема на основу расправа у радовима еминентних, савремених, углавном већ поменутих писаца. Сматра да начин вршења, односно уживања не може бити критеријум за дефинисање колективних права јер се и нека индивидуална права могу (само) колективно вршити. Карактер колективитета јесте оно што им одређује својеврсни субјективитет различит од субјективитета физичких и правних лица, као што одређује и природу припадајућих права. И када индивидуално погодују припадницима групе, групна права примарно и непосредно припадају колективитету када природа успостављене везе – социолошка, ванправна и предправна – обједињава индивидуално изражену припадност релевантном мањинском колективитету и признање других. Правни субјективитет колективитета, односно природа колективних права, уз то се морају разликовати од статуса ужих класа субјеката који су као адрсати издвојени партикуларно општим нормама. У односу на реалност сумње у погледу репрезентативности и аутентичности заступања интереса колективитета, аутор сматра да би најбоље решење било оно које би предвиђало установљавање представничког тела колективитета јавноправним актом. Најзад, либерална парадигма конститутивног индивидуализма могла би се сагласити са концептом колективних права како је скициран, под условом признавања „ненападивости“ извесних основних права, на једној страни, а на другој, под условом да је ограничавање свих осталих индивидуалних права и слобода (али и права државе) основано ако колективитет докаже („тест пропорционалности“) постојање претежног интереса и да се он не може постићи мање рестриктивним начином. У закључку се понавља ауторов став да се ова теорија може развијати само под условом прихватања утемељујућег становишта вредносног колективизма, коришћењем резултата социолошких дисциплина и усаглашавањем номотехничких стандарда.

3. *Шта је мерило позитивности права?*, *Правни живот*, Том 6, 2009, стр. 301-321. (Р65 – 0,5 бод)

У овом тексту аутор настоји да покаже да ли је питање о раздвајању, тачније о квалификовању природе раздвојивости, јуспозитивизма и јуснатурализма (још увек) релевантно и на који начин се однос између ове две опште и доминантне правне теорије, којима се изворно на супротстављен начин дефинише основ важења права, данас успоставља. У том циљу, он упоређује класична и нова учења, европску традицију и англо-америчку доктрину, афирмативне и опонентске ставове и аргументе који се нуде у бројним радовима афирмисаних писаца, на плану опште теорије и филозофије права, али и у специфичним историјско-социјалним контекстима. Тест за закључивање о слагању или

супратстављању ових двају концепата представља решавање проблема заснивања или оспоравања, и аргументовање, правног важења неправедних закона. У питању је сукоб вредности као онтолошко својство правног феномена, који, како год да га теорија реши, према крајњим импликацијама увек носи опасност за разумевање и стварну функцију права.

У средишту пажње овде је Радбрухова формула из његове двоетапне филозофије права посвећене антиномичности идеје права, која се операционализује кроз захтев да се законима који су неподношљиво неправедни или који поричу једнакост мора одрећи правни карактер, односно порећи основ важења. Харт оспорава понуђену формулу сматрајући да је њен извор и разлог покушај правног превладавања нацистичке прошлости, те да се она не темељи у „интелектуалном аргументу“. Харт сматра да би мање зло било када би се порицање важења неправедних позитивних закона из прошлости и установљавање одговорности оних који су их примењивали „организовало“ доношењем закона са повратном снагом.

Аутор закључује да је Хартова „забринутост“ у погледу Радбрухове формуле за (не)сигурност мерила позитивности права претерана, јер свака поједина неисправна одредб позитивног права не губи својство правности ако је основана на конвенционалном критеријуму важења. Само у веома израженим ситуацијама основна људска права постају вредносни критеријум за позитивност права.

4. *Друштвени идентитет и правни субјективитет – колективитети као субјекти права?*, Етноантрополошки проблеми, Vol. 4, Бр. 3, 2009, стр. 225-239. (Р61 – 2 бода)

У кратком и сажетом раду аутор успоставља нешто као теоријске путоказе за разумевање друштвеног идентитета и правног субјективитета, да би, наглашавајући методолошку помоћ социологије и антрополошких дисциплина, утемељујуће образложио конструкт правног субјективитета колективних ентитета. Бројни упити и недоумице, према мишљењу аутора, не могу се задовољавајуће решити у оквирима ни Келзенове чисте теорије права нити Хартове аналитичке јуриспруденције, јер питање овде није да ли колективна права постоје и како их описати већ да ли треба да постоје. Зато теорија и филозофија права нису у позицији да само оправдавају промовисане концепте, већ и да понуде уверљив предлогак номотехничком закључку у погледу позитивације друштвено установљене различитости. Са ослонцем на Хајнцеов опит „трокорака“ у правној конструкцији групне различитости – признање других као другачијих, именовање разлике и нормативно вредносно прихватање – аутор се саглашава са констатацијом да призната групна различитост (треба да) конституише основ за специфично нормативно уважавање. Дистинктивност групе није довољан основ за институционализацију мањинског колективног правног субјективитета. Потребно је да се интерна потреба за признавањем права на самоопредељење подудари са екстерним признањем инхерентног колективног интереса (за очување физичке егзистенције и културног идентитета) као добра које је објекат правне заштите. Конструкција колективних ентитета као субјеката права је, дакле, могућа, али не сме бити препуштена искључиво нормотворачкој делатности. Од теорије права се очекује да овај сложени подухват творбе правом признатог колективног идентитета и концепта колективних права учини отпорним на приговоре и оспоравања.

5. *Колективна права и позитивна дискриминација – концептуална разјашњења*, у Миодраг Јовановић (ур.), *Колективна права и позитивна дискриминација у уставноправном систему Републике Србије*, Службени гласник и Правни факултет, Београд, 2009, стр. 11-24. (Р23 – 1 бод)

Концептуално разјашњење појмова колективних права и позитивне дискриминације аутор заснива на одредбама Устава Србије (2006), претходним националним правним изворима, међународним документима, упоредним релевантним судским праксама и теоријским радовима. Наведени уставни текстови дефинишу колективна права с обзиром на „начин вршења“, одн. као права која се остварују „у заједници с другима“. Аутор овај критеријум не сматра одлучујућим, наводећи у прилог томе Разову интересну теорију и Хартову теорију избора, опредељујући се за став да је титулар колективних права самосвојни групни субјект који је „напросто дат“ и државним поретком признат, а да се права могу вршити колективно, представнички и индивидуално. Оба института, назначена у наслову рада, као бенефицијара извесних правних погодности одређују групу, с тим што је позитивна дискриминација, с обзиром на сврху поправљања социјалног положаја групе, временски ограниченог трајања, док су колективна права, опет с обзиром на сврху очувања идентитета различитости, „инхерентна и трајна“. На хипотетичком случају уставносудске природе, аутор убедљиво показује да ће живот права каткада приморати суд да разлучи, одмери и призна предност једном од супротстављених интереса – државном, колективном или индивидуалном, као што се то већ чини у упоредној пракси „тестом пропорционалности“, и да за такво резонување и одлучивање постоји добар уставнорегулативан основ.

6. *Правна теорија и антропологија – о неким дисциплинарним тачкама додира*, Антропологија, Vol. 11, св. 3, 2011, стр. 33-50. (Р61 – 2 бода)

Аутор је овде поставио задатак да укаже на могуће тачке додира између правне теорије и антропологије. Он приказује предметну и методолошку физиономију антропологије као самосталне друштвене науке и мене кроз које пролази у стицању дисциплинарне самосталности, показујући истовремено и за исто време домаћаје, контроверзе и доминантне струје у теоријској правној науци. У обрисима, али језгровито, он приказује смену јуснатуралистичке позитивистичком парадигмом, назначавајући да је утицај раних антрополошких студија био значајан у погледу одбацивања дедуктивног метода и преузимању емпиријског, историјског и упоредног метода у проучавању природе права. Аутор наглашава да антропологија и даље може бити од велике помоћи правној теорији, и то у пољу у коме се конфронтирају тврдње Дворкина и Раза о „парохијалности“, или „општости“ и „универзалности“ јуриспруденције. Антропологија као последњи ступањ синтезе (у односу на етнографију и етнологију), која тежи ка глобалном познавању човека, географски и историјски обухватном, и која настоји да формира сазнајне исказе важеће за сва људска друштва (Леви-Строс), овде кореспондира са општошћу, дескриптивношћу и моралном индиферентношћу теорије права у целом луку позитивистичке визије. Универзалност установљених концепата и принципа не значи само то да су они емпиријски (потврђени као) заједнички, већ да су, више од тога, претпостављено нужни. Општост концепата Дворкин доводи у питање тврдњом

да правна теорија може настати једино из инсајдерског искуства те да је зато нужно етноцентрична. Дискусији о културно-транцендирајућој могућности западног концепта права придружују се антрополошке расправе о, исто тако могућности, универзализације стандарда у погледу људске природе. Тако правна теорија за тврдњу о нужној садржини (општој и универзалној) позитивног права добија подршку антрополошког искуства (и аргумента) о постојању извесних природних чињеница које ту садржину одређују. Без обзира на то да ли оспорава или подржава кључне супротстављене позиције савремене теорије права, антропологија, закључује аутор, нуди добродошлу помоћ у расветљавању методолошких и супстанцијалних теоријскоправних дилема.

7. *О уставном идентитету – случај Србије*, у Милан Подунавац (ур.), *Устав и демократија у процесу трансформације*, изд. ФПН, Београд, 2011, стр. 9-30. (Р64 – 1,5 бод)

Розенфелдов концепт уставног идентитета, који настоји да одговори на питања коме (устав треба да се обраћа), шта (треба да регулише) и како (може да се оправда), аутору служи као теоријски оквир у коме истражује преобликовање уставних идентитета у државама Југоисточне Европе и посебно у Србији. Уставно пактирање, инспирисано контрактуалистичком фигуром друштвеног уговора, подразумева плурализам индивидуалних и колективних пред-уставних идентитета и њихово превазилажење чином конституализације, којим се успоставља јединство уставног субјекта као легитимитетски основ историјског устава. Како уставни идентитет нужно захтева „гарантистички“ квалитет устава, аутор даље доказује да конституционализам није нужно либерални принцип, јер ако се у теорији конституционализма установи разлика између циљева и средстава, у његов либерални концепт могуће је укључити тзв. „политику признања“ спрема мултикултурне реалности а да се не угрози језгро либералног начела. Тако мултикултурни конституционализам постаје функционално средство за разумевање уставног идентитета држава у тзв. транзицији, па аутор са тог становишта приказује и анализира уставна решења референтних држава. У погледу трансформације уставног идентитета Србије, аутор истиче два питања, која су измакла Розенфелдовој пажњи: референтне територије на којој се идентитет успоставља и преференцијалног односа матичне државе према припадницима прекограничних етничких мањина. Прво питање се испољава као необично важно у погледу статуса Косова и Метохије, а друго, које се поставља као заједничко у посткомунистичким државама, експонира се, између осталог, у институту двојног држављанства. Аутор на крају мање закључује а више означава простор у коме ће се поводом нормативног решавања оваквих питања конфронтирати концепције конституционализма и „етничке демократије“.

Г. Чланци или поглавља у монографијама у међународним публикацијама:

1. *Final Status for Kosovo – Should We Really Be Petrified With the ‘Partition Option’*, in Miodrag Jovanović and Kristin Henrard (eds.), *Sovereignty and Diversity*, Eleven, Utrecht, 2008, pp. 157-179. (Р22 – 2 бода)

У овом раду аутор се бави једним од решења за коначан статус јужне српске покрајине које је од почетка кризе било проscribeовано од стране како

међународних чинилаца, тако и самих актера кризе. То решење је подела Косова. Основна теза аутора јесте да ако постоје основани међународно-правни и политичко-филозофски аргументи у прилог отцепљења Косова, онда исти такви аргументи могу бити употребљени у прилог поделе територије. Прва линија аргументације у прилог сецесије Косова у основи следи Касезеово тумачење „настајућих трендова у међународном праву самоопредељења“, према којима би спољашњи облик самоопредељења – а један од њих је и сецесија – био оправдан ако унутрашњи облик, у форми извесне мањинске аутономије, није више реално остварив и могућ. Аутор показује да ако је ово тумачење одредаба међународног права одрживо и применљиво у случају Косова, по истом том основу и Срби са севера Покрајине, након погрома из марта 2004. године, остварују право на останак у држави Србији. У дугом делу рада аутор разматра аргументе у прилог сецесије Косова у светлу три постојеће политичко-филозофске теорије о сецесији: теорије праведног разлога (*just-cause*), теорије националног самоопредељења (*national self-determination*) и теорије избора (*withdrawal-of-consent/choice*) и на основу тога потврђује свој став да ако према било којој од ове три теорије постоје кредибилни разлози за сецесију, онда исти такви разлози постоје и у прилог поделе Косова.

2. *Consensual Secession of Montenegro – Towards a Good Practice?*, in Aleksandar Pavkovic and Peter Radan (eds.), *On the Way to Statehood: Secession and Globalization*, Ashgate, Aldershot, 2008, pp. 133-148. (P21 – 4 бода)

Након кратког фактографског увода у историјат настанка и правног устројства Државне заједнице Србија и Црна Гора, аутор испитује да ли принципи на којима је почивала „консензусна сецесија“ мање федералне јединице могу да представљају узоран модел конституционализације отцепљења. У средишту ауторовог интересовања су три питања о којима се изјашњавала Венецијанска комисија: неопходан број бирача за пуноважност референдума; потребна већина за доношење одлуке и критеријуми за остваривање бирачког права. Аутор оправдава сугестију Комисије да је за легитимитет једне овако важне одлуке неопходно да буде прописан минималан број бирача који би учествовали у изјашњавању, што првобитни законски предлог није предвиђао. С друге стране, он сматра да принцип Комисије по којем на референдуму о независности треба да имају право гласа сви они који га имају на редовним изборима подразумева само то да се круг бирача не сме сужавати, али не спречава његово проширење и на оне држављане који нису резиденти и који по црногорским законима нису имали право гласа. Ово проширење круга бирача произлази управо из посебног значаја одлуке о независности, која се не може поистоветити са другим политичким одлукама. У погледу потребне већине за доношење одлуке, аутор закључује да је Комисија пропустила прилику да свој став заснује на доступној упоредној уставноправној пракси, али сматра похвалним то што се изјаснила против принципа просте већине, за који се залагала црногорска власт.

3. *EU and the Recognition of Kosovo – A Brief Look Through the Legitimacy Lenses*, Annals of the Faculty of Law in Belgrade (International Edition), Vol. 3, 2008, pp. 72-84. (P61 – 2 бода)

Овај рад испитује легитимност политике ЕУ након једнострано проглашене независности Косова и Метохије. Као што је познато, пет чланица није признало косовску независност, а доношење одлука у сфери спољне политике и политике придруживања ЕУ су превасходно засновани на принципу једногласности. Ипак, кључни органи ЕУ се неретко понашају као да је консензус о овом питању и постигнут. Аутор полази од теоријског модела Битама и Лорда (Beetham and Lord), по којем је за легитимност једне политичке заједнице неопходно да буду задовољена три различита принципа: легалност, нормативна заснованост и легитимација. Када је реч о ЕУ, мора се водити рачуна о томе да у области спољне политике Унија још увек функционише пре као традиционална међународна организација него као „супранационална заједница“. Легитимност међународних организација претежно зависи од тога да ли су њихове одлуке као такве ауторизоване и признате од других легитимних власти, у овом случају држава чланица, као и да ли у пракси воде остваривању унапред договорених циљева. Разматрајући на примеру косовског случаја акте органа ЕУ, аутор закључује да они не могу проћи овај легитимацијски тест. Он истовремено напомиње да је мало вероватно да ће „легитимацијски дефицит“ ових спољнополитичких аката довести до озбиљне легитимацијске кризе ЕУ као целине.

4. *Buchbesprechung* (Susanne Boshammer, *Gruppen, Rechte, Gerechtigkeit – Die moralische Begründung der Rechte von Minderheiten*, Walter de Gruyter, Berlin – New York, 2003), *Annals of the Faculty of Law in Belgrade* (International Edition), Vol. 3, 2008, pp. 266-269. (P63 – 1 бод)

У овом приказу једне од ретких књига објављених на немачком језику о проблему групних, одн. колективних права (Босхамерова прави разлику између ових појмова), аутор најпре у кратким цртама анализира основне идеје приказане у овом делу. У следећем кораку, он критички разматра три проблематична места овог покушаја да се морално заснују права припадника мањина. Прво, тврдња Босхамерове да постојање или добробит једне групе не може бити правно добро оспорива је са гледишта међународног кривичног права, у којем се кривичним делом геноцида штити управо егзистенција релевантних група. Даље, њена тврдња да је позиција „вредносног колективизма“ „контраинтуитивна“ постаје тешко одбрањива у светлу ове, али и других међународноправних одредби којима се штите права одређених колективитета. Најзад, њена критика овог морално-филозофског становишта је каткада толико разорна да је нејасно како је одржива и мање радикална позиција „вредносно индивидуализма“, на којој она настоји да морално оправда права припадника мањина.

5. *How Important is Language Policy as a Conflict-Resolution Tool? The Cases of India and Serbia* (with Anshu Srivastava), in Paul Morton and Rupak Chattopadhyay (eds.), *Policy Issues in Federalism – International Perspectives*, Forum of Federations, Viva Books, New Delhi, 2008, pp. 30-50. (P22 – 2 бода)

У овом раду се најпре постављају нормативни оквири за разматрање језичке политике као могућег средства решавања конфликта у мултикултурним друштвима. Најпре се указује на слабост класичне либералне позиције, према

којој је питање употребе језика приватна ствар појединца те као таква није предмет јавних политика. У овој теоријској парадигми, држава или уопште не прописује који је званични језик државе (нпр. САД) или ако то и чини, ипак задржава неутралан став према различитим језичким преференцијама. Проблем с првим моделом је у томе што он практично ништа не решава, јер институције морају да функционишу на одређеном језику, а проблем с другим моделом је у томе што он речито подржава мит тзв. етнокултурне неутралности либералне државе, јер он у пракси фаворизује већинска идентитетска обележја. Даље, аутори трагају за одговарајућом нормативном стратегијом формулисања језичке политике и закључују да је пуна „етнолингвистичка једнакост“ најчешће нереална, али да је зато изванредан облик „етнолингвистичке демократије“ увек пожељан у вишејезичким заједницама. Пошто на општем плану није могуће дати било какве прецизније смернице ове политике јер је она увек контекстуално условљена, у другом делу рада се ова нормативна позиција испитује на два примера – Индије и Србије. И поред великих разлика међу означеним државама, аутори закључују да упоредна анализа показује да је природа језичких конфликта таква да одговарајућа политика представља пре средство управљања конфликтима (*conflict-management*), него средство решавања конфликта (*conflict-resolution*).

6. *Can Constitution Be of Use in Solving Secessionist Conflicts?*, Journal of International Law and International Relations, Vol. 5, No. 2, 2009, pp. 59-89. (P52 – 3 бода)

У специјалном броју наведеног канадског часописа, чија је тема била 'Borders and Boundaries: Secession in the 21st Century', аутору је, управо као писцу књиге о конституционализацији сецесије, било додељено да обради тему делотворности употребе устава у решавању сецесионистичких конфликта. Због тога, он већ у уводној фусноти напомиње да је аргументација овога рада заснована на истој оној која је изложеној у првом поглављу његове књиге. Будући да се ограничава само на случајеве „минимално либерално-демократских држава“, аутор закључује да у таквим друштвима конфликт између централних власти и сецесиониста, иако има обележја идентитетског конфликта, не мора нужно да има обележја насилног конфликта. Најпре, право на сецесију није у потпуности страно уставном праву, као што се уобичајено претпоставља, а онда, и сам концепт конституционализма, који трансцендира традиционални либерални модел и усваја принципе мултикултурализма, није неспојив са овим правом. На питање зашто би једна минимално либерално-демократска држава пристала на конституционализацију сецесије, аутор одговара да је тај пристанак само једна, не и једина, могућа солуција, коју у одговарајућим условима диктирају разлози „политичке разборитости“ а не „нормативне нужности“, односно правде. Када постоји „кредибилна претња“ сецесијом, политички је разборито уставно регулисати ово питање, јер тако: а) држава избегава да доспе у ћорсокак владавинског процеса; б) избегава одлучујуће и потенцијално негативно уплитање међународних чинилаца; в) такво решење може чак унапредити политичку стабилност. Најзад, ово решење доприноси остваривању следећих вредности конституционализма: 1) владавини права; 2) проширењу опсега демократских права; и 3) миру међу различитим заједницама.

7. *Are There Collective Rights?*, Human Rights Review, Vol. 11, No. 1, 2010, pp. 17-44. (P52 – 3 бода)

У првом делу рада аутор се бави проблемом универзалности људских права. Након што је направио разлику између неколико различитих врста универзалности (фактичка и нормативна тврдња; универзалност с обзиром на домаћај и универзалност с обзиром на тежње; контингентна, релативна универзалност), аутор полази од Сенове дефиниције, према којој је универзална вредност она коју би људи, ма где да су, имали разлога да вреднују као такву. Када се примени на људска права, овај стандард подразумева „танку“ (thin), релативну универзалност, која се може операционализовати помоћу Донелијеве трослојне шеме: концепти-концепције-имплементације. Други део рада је посвећен појму колективних права, које се све чешће разматра у оквиру дискурса о људским правима. У овом делу аутор пружа политичко-филозофске и правно-теоријске основе за зснисање овога концепта. У трећем делу, аутор се бави проблемом универзалности колективних права. Користећи Сенов стандард, он испитује да ли се нека од права која се у међународноправном поретку додељују народима, мањинама и аутохтоним народима могу квалификовати за такав статус. Након што установи да један број права пролази поменути тест, аутор закључује да постоји немали број отворених питања, која могу бити решена једино ближом сарадњом правне филозофије и међународноправне теорије.

8. *Human Rights in the 21st Century: Between Crisis and a New Beginning* (with Ivana Krstić), in Miodrag Jovanović and Ivana Krstić (eds.), *Human Rights Today – 60 Years of the Universal Declaration*, Eleven, Utrecht, 2010, pp. 3-17. (P22 – 2 бода)

У овом раду, који представља увод у зборник радова објављених поводом 60 година Универзалне декларације о људским правима, аутори настоје да осветле сва питања важна за досадашњи развој и будућност људских права. Они, најпре, показују да су појединци постали субјекти међународног права управо захваљујући убрзаном развоју ове области права након Другог светског рата. И не само то, међународно право људских права се данас јавља као „самодовољан“ правни режим, а реторика људских права се некритички проширује и на друге области права, што забрињавајуће прети да релативизује границе овог корпуса правних правила. Посебно озбиљан проблем представља политизација људских права, што превасходно долази до изражаја на питању „хуманитарне интервенције“. Део одговорности за такво стање сноси и глобално цивилно друштво, чији актери неретко делују без икакве одговорности. Због свега реченог, аутори позивају на опрез на почетку новог миленијума, наводећи само неколико задатака који стоје пред теоријом и праксом људских права: одредити границе између права људских права и хуманитарног права; решити питање екстратериторијалне одговорности за кршење људских права; практично имплементирати званичну УН доктрину о мељузависности и недељивости људских права, итд.

9. *Democracy without State? The Case of the European Union*, Milan Podunavac (ed.), *State and Democracy*, Službeni glasnik, FPN, Belgrade, 2011, pp. 538-557. (P23 – 1 бод)

Аутор супротставља два добро позната становишта о односу између концепата „државе“ и „демократије“. Прво припада Дејвиду Хелду, који нуди аргументе у прилог „космополитске демократије“. Ова теорија неке политичке мере посматра као одговарајуће за националне државе, неке друге, пак, као одговарајуће за различите субнационалне регионе, а за неке треће, као што су оне које се тичу животне средине, светског здравља или економске регулативе, као потребу за успостављањем нових институција на глобалном нивоу. Супротно становиште заступа Роберт Дал, који сматра да је демократија, из различитих разлога, скоро немогућа у организацијама и процесима изнад нивоа класичне националне државе. Аутор упоређује ова два гледишта на случају Европске уније, у светлу честе оптужбе да ова политичка заједница пати од „демократског дефицита“. Основна претпоставка ове оптужбе јесте то да демократски капацитети и достигнућа ЕУ треба да се измере према неким референтним параметрима традиционалне државе. Они који одбацују ову тезу, указују на *sui generis* карактер ЕУ као политичке творевине и настоје да обезбеде неке алтернативне теоријске конструкције које би одразиле ову јединствену правну и политичку природу ЕУ. Мада се овај други приступ на први поглед чини прихватљивијим, аутор сматра да ако ЕУ настоји да се конституише као демократска политичка творевина – као што то њено примарно право предвиђа, онда она нужно мора да нађе начин да развије друштвене карактеристике које више подсећају на традиционалну државу. Другим речима, неопходно је стварање „за Европу заинтересоване јавности“ која има неку врсту заједничког колективног идентитета.

10. *Is Kosovo and Metohija Indeed a 'Unique Case'?*, in James Summers (ed.), *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2011, pp. 345-374. (P21 – 4 бода)

Предмет овог рада је често навођена теза о „јединствености“ косовског случаја, којом је најпре оправдавана потреба да ова покрајина стекне независност, а потом је иста та теза употребљавана у једном броју декларација о признању независности, као и у процесу пред Међународним судом правде. Аутор настоји да деконструише ову тезу и то чини тако што разликује четири аргумента који се налазе у њеној основи: 1. косовска независност је последња фаза распада бивше Југославије (*The End of Break-Up Argument*); 2. албанска мањина је била изложена дуготрајној институционалној дискриминацији и масовном кршењу људских права од стране централне власти (*The Human Rights Violation Argument*); 3. да би спречио „хуманитарну катастрофу“, НАТО је био приморан да предузме „хуманитарну интервенцију“ (*The Humanitarian Intervention Argument*); и 4. постконфликтни ангажман Уједињених нација био је без преседана, јер је обухватао деветогодишњу цивилну и војну управу над провинцијом (*The Immense UN Involvement Argument*). У опсежној и критичкој анализи сваког од ових аргумената, аутор установљава неодрживост тезе о „јединствености“ косовског случаја, јер су поменути аргументи или а) засновани на проблематичним чињеницама или б) засновани на неутемељеној правној анализи или в) занемарају битно сличне случајеве који су водили дијаметрално супротним правним последицама.

11. *To Constitutionalize or Not? Secession as Materiae Constitutionis*, in Aleksandar Pavković and Peter Radan, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Ashgate, Aldershot, 2011, pp. 345-364. (P21 – 4 бода)

Аутор на почетку наглашава да је у концептуалном погледу сецесију могуће довести у везу са три различите, али међусобно повезане теме из уставноправне теорије и праксе: конституционализмом, уставним правом и конституционализацијом. Он се у овом раду усредсређује на проблем нормативног оправдања конституционализације сецесије у једној либерално-демократској држави. Пошто је приказао увиде из новије литературе, која концепт конституционализма дефинише тако да обухвата не само традиционалне либералне вредности већ и захтеве проистекле из „политике признања“, аутор приступа испитивању заснованости конституционализације сецесије у светлу контрааргументата, изнетих од стране Каса Санстајна. Овај конституционалиста заступа тезу о уставу као „стратегији претходног обавезивања“, па би, отуда, уставно право на сецесију било инкомпатибилно са овако схваћеним појмом устава. Јовановић полемише са Санстајновим тезама о уставу као браку, о конституционализацији сецесије као потезу који би водио непожељном стратешком понашању и о споразумном разлазу као погоднијем решењу од конституционализације сецесије, и развија своју, сада већ познату аргументацију, коју је заступао и у другим радовима.

12. *Collective Rights - A Case Study of Interdisciplinary Approach in Jurisprudence*, in Stephan Kirste et. al. (eds.), *Interdisciplinary Research in Jurisprudence and Constitutionalism*, Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie – Beihefte, Band 127, 2012, pp. 111-127. (P21 – 4 бода)

У овом раду аутор подвргава критици доминантну методолошку позицију савремене правне теорије, која припада правном позитивизму, а према којој ова дисциплина своју методолошку дистинктивност треба да изгради тако што ће одустати од метода вредновања. Ова методолошка позиција заједничка је Хартовој „аналитичкој јуриспруденцији“ и Келзеновој „чистој теорији права“, упркос другим значајним разликама међу њима. Келзенова школа мишљења је, у том погледу, још стриктнија, утолико што сматра да методолошки апарат правне теорије треба „очистити“ и од социолошких метода. Утолико се ова теорија чини подеснијим ривалом за доказивање тезе да је правна теорија у одређеним ситуацијама упућена на интердисциплинарност. То је, према ауторовом уверењу, управо случај са концептуализацијом једног новог правног појма, какав је појам „колективних права“. Аутор показује да његово заснивање није могуће само уз помоћ Келзеновог концепта „урачунавања“ (*zentrale Zurechnung*, касније *Zuschreibung*), већ да је неопходна примена и филозофских (аксиолошких), као и социолошких метода.

13. *Constitutionalism and Collective Rights: The Question of Conceptual Compatibility*, in Violeta Beširević (ed.), *Public Law in Serbia – Twenty Years After (European Public Law Series)*, Esperia Publications Ltd, London, 2012, pp. 167-183. (P22 – 2 бода)

Полазиште за овај рад је одредба члана 75. став 1. Устава Републике Србије, која не само да утврђује да припадници националних мањина остварују посебан корпус индивидуалних и колективних права већ настоји и да дефинише појам колективних права. Аутор, најпре, пружа одређена теоријска разјашњења везана за овај појам, доказујући да је дефиниција српског уставотворца у концептуалном смислу проблематична. Он затим настоји да покаже да је конституционализам данас тешко сагледавати кроз традиционалну оптику 'либерализма' и 'модерности', о чему сведоче и бројни новији теоријски радови на ту тему који све чешће посежу за квалификацијом „постмодерни конституционализам“. У средишњем делу рада, аутор настоји да докаже да је тако схваћен конституционализам спојив са концептом колективних права. Најзад, у последњем делу рада, Јовановић испитује да ли „постмодерни конституционализам“ још увек заслужује да се назива либералним. Иако сматра да би погоднији термин био „мултикултурни конституционализам“, аутор садржину овог концепта не сматра противником традиционалне либералне претече.

Д. Радови штампани у изводу:

1. *'Natural Necessity', Moral Objectivism, and 'The Separation Thesis'*, рад саопштен на међународном скупу 2nd CEE Forum of Young Legal, Political and Social Theorists, Будимпешта, 21-22. мај 2010 (P72 – 0,5 бодова)

Рад се бави Хартовим учењем о „природној нужности“. Аутор доказује да је овим учењем Харт одступио од позитивистичког раздвајања права какво јесте и какво би требало да буде, усвајајући „танку“ (thin) верзију 'моралног објективизма'.

2. *Why CEE Forum of Young Theorists?*, пленарно предавање на међународном скупу 3rd CEE Forum of Young Legal, Political and Social Theorists, Београд, 25-26. март 2011. (P71 – 1,5 бод)

У овом пленарном предавању, аутор настоји да покаже да постоје добри историјско-политички, али и теоријско-практични разлози за повезивање аутора који се баве теоријским дисциплинама, а припадају централној и источној Европи.

3. *The Future of the Right to Self-Determination after the Kosovo Advisory Opinion*, пленарно предавање на међународном скупу *Implementation of the Right of Peoples to Self-determination – Avoiding Conflict*, Београд 18-19. новембар 2011 (P71 – 1,5 бод)

Реч је о пленарном предавању на скупу посвећеном будућности права на самоопредељење. Аутор је ово питање разматрао у светлу одређених општих закључака, који се пажљивијим тумачењем могу извући из Саветодавног мишљења Међународног суда правде о једнострано проглашеној независности Косова.

4. *Is Legal Positivism Tenable Beyond Moral Non-Cognitivism?*, рад саопштен на међународном скупу Fourth Central East European Forum of Young Legal, Political and Social Theorists, Цеље, 23-24. март 2012 (P72 – 0,5 бодова)

Полазећи од средишње тезе свих верзија правног позитивизма (тзв. ‘Social Fact Thesis’), аутор настоји да испита да ли ова теза захтева усвајање изведеног мета-етичког становишта. У том погледу, он доказује да је та теза одбрањивија унутар Келзенове теорије правног позитивизма, која је заснована на моралном некогнитивизму, него унутар различитих правнопозитивистичких струја које у мањој или већој мери, имплицитно или експлицитно усвајају мета-етичко становиште моралног реализма (објективизма).

XVII Резултати неопходни за избор у звање редовног професора

Врста научног резултата	Минимална вредност коефицијента компетентности	Остварена вредност
P10 + P20 + P30 + P50 + P61 + P62	26,67	70
од тога		
P10 + P20 + P50 + P61	13,33	57
и		
P63-66 + P70	4,67	7

XVIII. Мишљење и предлог

Укупна радна биографија кандидата Миодрага А. Јовановића – научна, стручна, наставна и ваннаставна, у домаћим и међународним размерама, мерена активностима и самеравана временом у коме је постигнута, говори речито сама за себе и када закључак изричито не би био формулисан. Ипак, зато што је то уобичајено, али и зато што у професионалном карактеру кандидата треба подвући оно што га чини посебним, издвојићемо неколико упечатљивих карактеристика.

Миодраг Јовановић има широко и темељно правнотеоријско, правнофилозофско и политичкофилозофско образовање, које свим његовим радовима, без обзира на тему, пружа сигуран истраживачки основ. Он добро познаје класична или традиционална учења, али оно што његове расправе квалификује као изузетне јесте чињеница добре информисаности о темама којима се бави према позицији савремених писаца, модерних расправа и нових парадигми. Фусноте у његовим радовима готово по правилу заузимају велики део текста и изгледају као паралелни ток основне наратије, због чега би се, чак и када би се занемарио ауторски део текста, из њих могло сазнати не само то које и какве се дебате у савременој науци воде него и који став или дилеме он сâм поводом њих има. Само понекад изгледа да оне по свом обиму, обраћањем читаочевој пажњи, оптерећују и без њих јасан и прегнантан текст.

Избор тема је разноврстан, али је уочљиво да је кандидат теми, најшире означеној као колективни субјективитет и колективна права, традиционалним и модерним теоријским концептима у које позиционира сопствене увиде, као и

политичким праксама и нормативним решењима, посветио најдуже највећу пажњу. Од докторске дисертације *Колективна права у мултикултурним заједницама* (2002) до књиге *Collective Rights – A Legal Theory* (2012) Јовановић се бави овом темом, боље рећи феноменом с обзиром на емпиријско прекомпоновање политичких и правних захтева модерног света, у различитим аспектима. Он у политичким покретима, позитивноправним актима, националним и међународним, као и судској пракси, налази додатно оправдавајући мотив за своја истраживања, као год што у том истом реалном правном и политичком контексту проверава своје закључке и теоријске препоруке. И док је свој први монографски рад засновао превасходно на увидима политичке филозофије, овај други, млађи, променом методолошке парадигме, може се окарактерисати, и по намери и према резултату, као правнотеоријски подухват. Добра страна ове постојаности јесте комплексан поглед на одабрану тему и, најзад, књига, чији други део наслова јасно указује на то да је аутор закључке својих истраживања заокружио у предлог правне теорије, што ако и није неопозиво завршено поглавље, свакако јесте озбиљан научни резултат његове једнодеценијске посвећености.

Захваљујући томе што је он ову тему препознао као актуелну, а међународна стручна јавност њега препознала као ауторитет, Јовановић је засновао европску и ваневропску каријеру, углавном као гостујући професор по позиву, чиме су домаћа наука и наш факултет несумњиво добили додатни углед.

Исту врсту преданости кандидат показује у раду и односу са студентима, нарочито у мање формализованим активностима какве су Дебатни клуб и Стручна група за теорију права, али и у организовању наставе и вежби из Увода у право, као и у оквиру изборног предмета Мањинска права. Он примењује модерне методе – интерактивну комуникацију и мултидисциплинарни приступ, тако да су студенти сâми субјекти-носиоци програма а наставник само њихов координатор. Студентима је понуђена могућност да на студијама хипотетичких случајева, у форми дебате или у писаним радовима, са „задатим“ странама у аргументацији или са самосталним избором опредељености, стичу способност за самостално мишљење и исправно правничко закључивање.

На крају, квантификација његових радова показује да број остварених бодова далеко превазилази број прописаних бодова за избор у звање за које конкурише, у појединим именованим сегментима и у укупном збиру.

Имајући све ово у виду, Комисија има задовољство да закључи да др Миодраг Јовановић испуњава све законске и статутарне услове да буде изабран у звање редовног професора за научну област **Теорија права и државе** – предмет **Увод у право** и предлаже Изборном већу Правног факултета Универзитета у Београду да одлучи у складу са закључком.

У Београду,
2. јул 2012. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Коста Чавошки, редовни професор
Правног факултета Универзитета у
Београди, у пензији

др Драган Митровић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у
Београду

др Радмила Васић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у
Београду

др Лидија Баста Флајнер, редовни
професор, гостујући професор
Универзитета у Београду